ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

1883

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6.—ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΑΘΗΝΗΣΙ
Γ. ΚΑΣΔΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γραφεῖον τῆς Ἑστίας: Ὁδὸς Ἀγχέσμου, 9.
1883

Ἀριθ. 384 – Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ Η'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΕ' | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ ἑκατοντάκις ἑκάστου ἔτους καὶ εἰνε ἐτήσιαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Ἀγχίσου | 8 Μαΐου 1883

Τοῦ κάτωθι διηγήματος συγγραφεὺς εἶνε ὁ μέγιστος τῶν καθ' ἡμᾶς Οὐγγρων μυθιστοριογράφων Μαυρίκιος Ἰώκαϊς, οὗ ἡ γονιμότης παραβάλλεται πρὸς τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ πατρός· ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἐξέδωκεν ἑκατὸν πεντήκοντα τόμους. Γεννηθεὶς τῷ 1825, ἐξ εὐγενῶν γονέων, ἐδημοσίευσε δεκαετὴς τὸ πρῶτόν του ποίημα ἔν τινι ἐφημερίδι· μετὰ τὸ πέρας δὲ τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του ἔγραψε δρᾶμα βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημείας, καὶ τὸ πρῶτόν του μυθιστόρημα συνέγραψεν ἐν ἡλικίᾳ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. Τῷ 1847 ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδος καὶ μετέσχε πάντων τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγώνων καὶ ἔπαθε πολλά. Ἐνυμφεύθη ἔξοχόν τινα ὑποκρίτριαν Οὐγγαρίδα, ἐγένετο ἔπειτα συντάκτης τοῦ «Hon» (τῆς Πατρίδος) καὶ ἐξελέχθη καὶ βουλευτής. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶνε λίαν διαδεδομένον ἔν τε τῇ Γερμανίᾳ καὶ τῇ Ἀγγλίᾳ.

ΑΚΟΥΣΙΑ ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΙΣ

Οὐγγρικὸν διήγημα.

Ἡ κόμησσα Ῥεπεῆ, ἡ νεωτάτη, ἡ *μαυρομμάτα* μου κόμησσα, ἦτο τὴν ἡμέραν ἐκείνην φαιδρά, χαριεστάτη, εὐτράπελος, μία χαρά. Ὡς δεῖγμα τῆς πρός με εὐνοίας της μ' ἐκάλεσε νὰ διανυκτερεύσω πλησίον της,—ἐφ' ἁμάξης· καὶ ναὶ μὲν ἦτο ἐν τῇ ἁμάξῃ καὶ ἡ ἀκόλουθός της, ἀλλ' ὅπως δήποτε τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς εὐνοίας της δὲν ἦτο μικροῦ λόγου ἄξιον. Ἐπειδὴ τὴν ἐπιοῦσαν ἐγίνετο μέγας χορὸς ἐν Ἀράδῃ καὶ ἤθελε νὰ εἶν' ἐκεῖ τὸ πρωΐ, παρήγγειλε καὶ ἔζευξαν τοὺς ἵππους τὴν ὀγδόην ἑσπερινὴν ὥραν. Ἔτυχε δὲ νὰ εἶμαι ἐν τῇ αἰθούσῃ της ἐγὼ μόνος, καί μ' εἶπε· «Ἀγαπητέ μου, σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ συνοδεύσῃς».

Μὲ εἶπεν «ἀγαπητέ μου» μετὰ τόσης χάριτος καὶ φιλίας, ὥστε ἔπρεπε νὰ εἶνε πέτρα ἡ καρδία μου διὰ νὰ μὴ συγκατανεύσω. Ἀλλ' ὅμως ἐνόμισα καλὸν νὰ τῇ κάμω καὶ μικράν τινα παρατήρησιν· ἀπεκρίθην λοιπόν: «Κόμησσα, θεά μου, ἔξω εἶνε σκοτεινά, πίσσα, δὲν βλέπει κανεὶς τὴν μύτην του καὶ εἶνε φόβος μήπως ἀναποδογυρίσῃ ἡ ἅμαξα καὶ σπάσωμε καὶ κανένα ποδάρι. Συλλογισθῆτε ὅτι θὰ περάσωμεν τρία ποτάμια, καὶ εἶνε κίνδυνος νὰ πνιγοῦμε, διότι, καθὼς εἰξεύρετε δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν παρὰ πολλὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς γεφύρας μας. Καὶ ἔπειτα ὁ δρόμος μας εἶνε νὰ περάσωμεν ἀπέραντον δάσος, καταγώγιον τῶν λῃστῶν. Κόμησσα, σᾶς τὸ προλέγω, θὰ μας σφάξουν! Δὲν εἶνε φρονιμώτερον νὰ κινήσωμεν αὔριον τὸ πρωΐ, καὶ τὴν μεσημβρίαν νὰ εἴμεθα εἰς Ἀράδην; καὶ θὰ ἔχετε καιρὸν νὰ ἑτοιμασθῆτε διὰ τὸν χορόν. Κόμησσα, αὔριον νὰ κινήσωμεν!»

Ἀλλ' ἐκείνη ἀνεκάγχασε, μ' ἐνέπαιξε, καί με εἶπεν ἄνανδρον καὶ δειλόν. Ἐνὶ λόγῳ εἶχεν ἀποφασίσῃ ἐν τῇ χαριεστάτῃ κεφαλῇ της νὰ κινήσῃ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἑσπέραν. Τὴν εἰξεύρετε δά, ὅσον προσπαθεῖς νὰ την πείσῃς, τόσον ἐκείνη ἐπιμένει· πολλαὶ γυναῖκες τὸ ἔχουν τοῦτο. Μ' ἔλεγεν ὅτι ἂν κινήσῃ τὴν ἑσπέραν θὰ ἔχῃ καιρὸν αὔριον νὰ ἀναπαυθῇ ὀλίγον, καὶ ὅτι τέλος πάντων τὸ νυκτερινὸν ταξείδιον εἶνε πολὺ ποιητικώτερον καὶ εὐαρεστότερον παρὰ τὸ τῆς ἡμέρας, ὅτε δὲν εἶνε κονιορτός, ὅτε πολλάκις ὑπάρχουσιν ἀστέρες, ἐνίοτε δὲ καὶ σελήνη, καὶ πάντοτε κοάζουν οἱ βάτραχοι! Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν προφάσεις· τὸ μόνον ἀληθὲς ἦτο ὅτι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἶχε ἰδιοτροπίαν καὶ ἤθελε νὰ την ἱκανοποιήσῃ παρευθύς.

Τί νὰ κάμω! Δὲν ἠδυνάμην νὰ την ἀφήσω νὰ φύγῃ μόνη καὶ νὰ μείνω ἐγὼ μόνος ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἀπεκρίθην λοιπὸν ὅτι ἤμην ἕτοιμος νὰ την συνοδεύσω.

Ἀναγνωρίζουσα τὴν καλήν μου θέλησιν μ' ἐπέτρεψε νὰ καθίσω ἐν τῇ ἁμάξῃ . . . ἀπέναντί της. Ἀλλ' ἡ κόμησσα, ὡς εἰξεύρετε, εἶνε πολὺ ἀφῃρημένη, καὶ ἐπεσώρευσεν ἐπάνω μου ὅλας τὰς θήκας τῶν πραγμάτων της, καὶ ἔπειτα περιτυλιχθεῖσα διὰ τῆς μηλωτῆς της ἀπεκοιμήθη. Μάτην τῇ ἀπέτεινα λέξεις τινάς, οὐδέν μ' ἀπεκρίνετο. Ἔκοιμᾶτο! ὦ! ἔκοιμᾶτο. Ἐκ διαλειμμάτων δὲ ὁσάκις ἡ ἅμαξα προσκόπτουσα κατά τινος λίθου ἐκλονεῖτο, ἤνοιγεν ἡ κόμησσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καί μ' ἔλεγε: «Ποῦ εἶνε τὸ *μανσόν* μου; ποῦ εἶνε ἡ θήκη τοῦ *καπέλλου* μου; ποῦ εἶνε ἡ *κασσετίνα* μου; Μήπως κάθεσθε ἐπάνω εἰς τὸ *κουτί* τῶν *γαντιῶν* μου; Μὰ δι' ὄνομα Θεοῦ, προσέχετε, ἀγαπητὲ βαρῶνε!» Καὶ πάλιν ἀπεκοιμᾶτο. Ἄ! μὰ τὸ ναί, ἀπεφάσισα καὶ ἐγὼ νὰ την μιμηθῶ καὶ ἀπεκοιμήθην, τοὐλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον, διότι τὰ νεῦρά μου ἦσαν ἐξηρεθισμένα καὶ καθόλου δὲν ἤμην καλά, μὰ καθόλου, ὑπὸ τὸ βουνὸν ἐκεῖνο τῶν δεμάτων.

Αἴφνης ἡ ἅμαξα ἐστάθη ἀποτόμως, ἔκλινε πρὸς τὸ πλευρὸν ὡς ἐὰν καὶ αὐτὴ εἶχεν ὄρεξιν

νὰ πλαγιάσῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ. Ἡ κόμησσα ἀφυπνισθεῖσα ἀνεκάθησε διὰ μιᾶς καὶ μετὰ πολλῆς δυσαρεσκείας ἠρώτησε τί τρέχει.

Ὁ ἀμαξηλάτης ἐπήδησεν ἀπὸ τῆς θέσεώς του καὶ προσελθὼν πρὸς τὴν θυρίδα τῆς ἁμάξης, εἶπεν ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς ὁδὸν ἐλεεινὴν καὶ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπεπλανήθημεν.

— Καὶ τί μὲ τοῦτο; ὑπέλαβεν ἡ κόμησσα· ἀφ' οὗ ἔχομεν ἐμπρὸς δρόμον, ἂς προχωρήσωμεν.

— Μάλιστα, μάλιστα, ἀλλά..., παρετήρησεν ὁ ἁμαξηλάτης.

— Ὁ δρόμος αὐτὸς κάπου θὰ βγαίνῃ.

— Φοβοῦμαι, κυρία κόμησσα, μήπως δὲν βγαίνει εἰς μέρος ἀσφαλές.

— Καλὲ τί με λέγεις; Ὑπάρχουν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν μέρη τὰ ὁποῖα νὰ μὴν εἶνε ἀσφαλῆ; Ποῦ εἴμεθα τώρα;

— Εἴμεθα, κυρία κόμησσα, εἰς τὸ δάσος τοῦ Ζόλουτα.

— Τὸ δάσος αὐτὸ ἔχει ἔξοδον; εἰμποροῦμεν νὰ το περάσωμεν εἰς δύο ὥρας.

— Νομίζω ὅτι οἱ φόβοι τοῦ ἁμαξηλάτου ἔπρεπε νὰ σας κάμουν νὰ σκεφθῆτε, παρετήρησα πρὸς τὴν κόμησσαν ἀναμιγνυόμενος καὶ ἐγὼ εἰς τὴν συζήτησιν.

— Οἱ φόβοι τοῦ ἁμαξηλάτου δὲν ἔχουν βάσιν, βαρῶνε.

— Καὶ ὅμως ὁ ἁμαξηλάτης σας φοβεῖται, κόμησσα, μήπως μας συμβῇ τίποτε δυσάρεστον...

— Δὲν εἶνε δική του δουλειά!

— Ἢ οἱ ἵπποι του νὰ μή...

— Ὦ! οἱ ἵπποι του, δουλειά του εἶνε, μάλιστα.

— Εἶνε, λέγουν, πολλοὶ φαυλόβιοι καὶ «φτωχὰ παιδιὰ» εἰς τὸ δάσος τοῦτο, καὶ εἰμπορεῖ νὰ εὕρουν τῆς ἀρεσκείας των καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὴν ἅμαξαν τῆς κυρίας κομήσσης —ἰδοὺ ἀναμφιβόλως τί φοβεῖται ὁ ἁμαξηλάτης. — Ἀ! κόμησσά μου, θεά μου, δὲν εἶνε παῖξε γέλασε νὰ ταξειδεύῃ τις νύκτα εἰς δάσος κατασκότεινον. Ἂν εἶχα τοὐλάχιστον πάρῃ τὰ πιστόλια μου!

— Διὰ νὰ μᾶς τὰ πάρουν καὶ αὐτά, ὑπέλαβε τὸ διαβολάκι.

Καὶ γελῶσα ἀνοίγει τὴν θυρίδα καὶ πηδᾷ ἐκ τῆς ἁμάξης ἐλαφρὰ ὡς πτηνόν.

— Ὦ! τί νὺξ τερπνοτάτη! Πῶς τὸ δάσος εὐωδιάζει! ἀνεφώνησε, πῶς σπινθηροβολοῦν αἱ πυγολαμπίδες! Ἔλατε, βαρῶνε, νὰ ἴδητε.

— Τί νὰ ἰδῶ; ἠρώτησα ἐκβάλλων τὴν κεφαλήν μου ἔξω εἰς τὸ σκότος. Εἶνε σκοτεινά, πίσσα! Τίποτε δὲν βλέπω, κόμησσα! οὐδὲ ποῦ εἶσθε κἂν σᾶς βλέπω.

— Καλέ, τί λέτε; τίποτε δὲν βλέπετε; Καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο ἐκεῖ κάτω!... Διότι φαίνεται φῶς ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα, καὶ μάλιστα 'σὰν νὰ διευθύνεται πρὸς τὸ μέρος μας.

Τὸ αἷμά μου ἐκινήθη βιαίως καὶ ἐπάγωσε.

Ὁ ἁμαξηλάτης διὰ φωνῆς ἐσβεσμένης εἶπε πρὸς τὴν κόμησσαν:

— Τὸ φῶς ἐκεῖνο, κυρία κόμησσα, εἶνε τοῦ *γαντοῦ* ποὺ κονεύουν οἱ λῃσταί.

— Λαμπρά! λαμπρά! ἀνεφώνησεν ἡ κόμησσα... Ἁμαξᾶ, ἐμπρός, τράβα 'ς τὸ χάνι τῶν «φτωχῶν παιδιῶν».

Φαντάζεσθε τὴν ἀγωνίαν μου, τὴν ἀπελπισίαν μου.

— Μά, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! ἀνεφώνησα, τί κάμνετε, κόμησσα; Πηγαίνετε νὰ πέσετε εἰς τὸ στόμα τοῦ λύκου... Αὐτὸ τὸ *χάνι* εἶνε κλεφτοφωλιά. Ἐκεῖ μέσα εἶνε ὅλοι συνεννοημένοι μὲ τοὺς λῃστὰς καὶ γυμνώνουν καὶ δολοφονοῦν τοὺς ὁδοιπόρους... Πρὸ ὀλίγου μάλιστα ἀνέγνωσα εἰς τὰς ἐφημερίδας...

Ἀλλ' ἐκείνη ἀνεκάγχασε θορυβωδῶς καὶ εἶπε γελῶσα:

— Παραμύθια, παραμύθια... εἶνε ὅσα γράφουν αἱ ἐφημερίδες. Τέλος πάντων δὲν εἰξεύρομεν ποῦ πρέπει νὰ περάσωμεν τὴν νύκτα· ἐὰν τοὐλάχιστον ἦτο κανὲν ἄλλο ξενοδοχεῖον ἐδῶ πλησίον, εἰμπορούσαμεν νὰ μείνωμεν, ἀλλὰ δὲν εἶνε. Θέλομεν λοιπὸν δὲν θέλομεν πρέπει νὰ εὐχαριστηθοῦμεν εἰς αὐτὸ τὸ χάνι.

Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἁμαξηλάτην νὰ την ἀκολουθήσῃ βραδέως μετὰ τῆς ἁμάξης: — Προχωρῶ ἐγὼ πεζῆ διὰ νὰ σοῦ δείξω τὸν δρόμον.

Πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις μου, πᾶσαι αἱ περὶ λῃστῶν διηγήσεις μου εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν, μᾶλλον δὲ ἠπείλησεν ἡμᾶς ὅτι καὶ μόνη θὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ πανδοχεῖον, ἂν δὲν θέλομεν νὰ την ἀκολουθήσωμεν.

Ὅτε προσηγγίσαμεν εἰς τὴν *τζάρδαν*, ἔπληξαν τὰ ὦτά μας οἱ ἐπαγωγοὶ ἦχοι ὀρχήστρας Ἀθιγγάνων.

— Θεέ μου! ἀνεφώνησα, ὅλ' οἱ λῃσταὶ τῆς χώρας εἶν' ἀπόψ' ἐδῶ συνηγμένοι!

— Κύτταξε!, εἶπεν ἡ κόμησσα γελῶσα, ἐπηγαίναμεν εἰς τὸν χορόν, καὶ νὰ ποῦ τον εὑρίσκομεν 'ς τὸν δρόμον μας. Τί εὐχάριστος σύμπτωσις!

Καὶ οὐδόλως διστάζουσα κατηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν τοῦ πανδοχείου.

Διενοήθην νὰ κάμω μεταβολήν, ν' ἀφήσω ἐκεῖ τὴν κόμησσαν καὶ *νὰ το στρίψω*. Ἀλλ' ἡ ἀκόλουθος τῆς κομήσσης ἡ νεᾶνις Καισαρίνη εἶχε κρεμασθῆ εἰς τὸν βραχίονά μου καὶ μοῦ τον ἔσφιγγεν ὡς νὰ τον εἶχα εἰς τὸ μάγγανον. Ἡ ταλαίπωρος νεᾶνις ἔτρεμεν ὡς τὸ φύλλον καὶ ἦτο ἠμιθανής.

Αἱ ἀναφωνήσεις καὶ αἱ ἄγριαι κραυγαὶ τῶν χορευτῶν οὐδόλως ἀνεχαίτισαν τὴν κόμησσαν, ἥτις ἀνοίξασα τὴν θύραν θαρραλέως εἰσῆλθε.

Εἰσήλθομεν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτὴν εἰς δωμάτιον μακρὸν πλῆρες καπνοῦ. Κατ' ἀρχὰς μ' ἐφάνη ὅτι εἶδα κάπου πενήντα λῃστὰς πηδῶντας καὶ ᾄδοντας ὡς ἀγρίους πέριξ ἡμῶν. Ἀλλὰ συνελθὼν ἔπειτα ἐκ τοῦ πρώτου τρόμου μου, τοὺς ἐμέτρησα καὶ ἦσαν ἐννέα μόνον, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ πανδοχέως καὶ τῶν τριῶν Ἀθιγγάνων μουσικῶν. Ἀλλὰ τί; μήπως δὲν ἦσαν ἀρκετοί; Πέντε ἄνδρες ὡς ἐκεῖ 'πάνω, κολοσσοί, τῶν ὁποίων αἱ κεφαλαὶ ἤγγιζον εἰς τὴν ὀροφήν! Εἶχον ὅλοι πιστόλια εἰς τὴν μέσην καὶ μύστακας ὑπερμεγέθεις. Ἅμα ἰδόντες ἡμᾶς διέκοψαν τὸν χορὸν καὶ μας ἐκύτταζαν διὰ τῶν μεγάλων καὶ ἀπαστραπτόντων ὀφθαλμῶν των. Ἡ θρασύτης ἡμῶν τοὺς ἐξέπληξέ πως, καὶ παρετήρησα ὅτι δὲν μας ἐξέλαβον ὡς ἀνθρώπους προστύχους. Ἡ χαρίεσσά μου κόμησσα προσελθοῦσα πρὸς αὐτοὺς γοητευτικῶς μειδιῶσα, εἶπε διὰ τῆς γλυκείας καὶ αἰμύλης φωνῆς της:

— Συγχωρήσατέ μας διότι ἤλθομεν καί σας ἐταράξαμεν χωρὶς νὰ σας ζητήσωμεν τὴν ἄδειάν σας. Ἀλλὰ ἀπεπλανήθημεν εἰς τὸ δάσος καὶ ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ σκότους εἶν' ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸν δρόμον μας, σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μας φιλοξενήσετε ἀπόψε.

Ὁ μέγιστος καὶ εὐμορφότατος τῶν πέντε λῃστῶν ἦλθε πρὸς τὴν κόμησσαν *στρίβων* τὸν μύστακά του, ἀπεκαλύφθη, ἔσεισε τοὺς πτερνιστῆράς του καὶ προσκλίνων χαριέντως εἶπε πρὸς τὴν μειδιῶσαν κόμησσαν: ὅτι ἡ παρουσία της οὐ μόνον δὲν τους ἐτάραξεν, ἀλλὰ μᾶλλον τιμᾷ τὴν ὁμήγυριν, αὐτὸν δὲ προσωπικῶς καθιστᾷ εὐτυχέστατον, διότι εἶνε ὁ Φεκέτε Ἰόσζης (ῥῖγος διέδραμε τὴν ῥάχιν μου ὡς ἤκουσα τὸ ὄνομα τοῦ διαβοήτου λῃστοῦ), καὶ ἔχει προσκεκλημένους τοὺς φίλους του εἰς εὐωχίαν. Καθὸ δὲ οἰκοδεσπότης ἠρώτησε τὴν κόμησσαν πρὸς τίνα εἶχε τὴν τιμὴν νὰ συνομιλῇ.

Πρὶν δὲ δυνηθῶ νὰ νεύσω πρὸς τὴν κόμησσαν ν' ἀποσιωπήσῃ τὸ ὄνομά της, ἡ ἀπερίσκεπτος εἶχεν ἤδη ἀποκριθῆ: — Εἶμαι ἡ κόμησσα Ῥεπεῆ, καὶ κατοικῶ ἐδῶ πλησίον.

— Ἔχω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ εἰξεύρω τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀπεκρίθη ὁ λῃστής. Ὁ γέρων κόμης Ῥεπεῆς, μοῦ ἔστειλε μίαν φορὰν μίαν σφαῖραν, ἀλλὰ δὲν μ' ἐπέτυχε. Καθίστε παρακαλῶ, κυρία κόμησσα.

Ἐκάθισεν ἐκείνη ἐπί τινος θρανίου, καὶ πλησίον της ἐκάθισεν ὁ Φεκέτε ὑποκρινόμενης ὅτι δέν με εἶδε.

— Καί, νὰ ἔχωμε καλὸ 'ρώτημα, ποῦ ἐπηγαίνατε αὐτὴν τὴν ὥραν;

— Εἰς τὴν Ἀράδην εἰς τὸν χορὸν τοῦ Καζίνου, ἀπεκρίθη ἡ κόμησσα μετὰ τῆς αὐτῆς χάριτος καὶ εὐτραπελίας.

— Καλὴ σύμπτωσις σᾶς ἔφερεν ἐδῶ. Καὶ ἡμεῖς ἐδῶ ἔχομεν χορόν. Καὶ ἂν ἡ κυρία κόμησσα δὲν εἶν' ἀκατάδεκτη, πιστεύω πῶς θὰ διασκεδάσῃ πολύ. Ἔχομεν περίφημη μουσικήν. Τώρα θὰ την ἀκούσετε. Ἐμπρός, Ἀτσίγγανοι! τὸ τραγούδι τῆς *Πεντάμορφης*, καὶ κυττάξτε νὰ το παίξετε καλά!

Εὐθὺς ὡς ἀντήχησαν οἱ πρῶτοι τῆς μουσικῆς φθόγγοι, ὁ Φεκέτε περιέβαλε διὰ τοῦ βραχίονος τὴν ὀσφὺν τῆς κομήσσης καί την εἴλκυσεν εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου. Ἄλλος τις νέος αὐθάδης ὥρμησε πρὸς τὴν Καισαρίνην, ἔλαβε τὸν βραχίονά της, καί τοι ἦτο σχεδὸν λιπόψυμος, καὶ χορεύσας ὀλίγον, παρέδωκεν αὐτὴν ἔπειτα πρός τινα τῶν συντρόφων. Ἡ δύσμοιρος νεᾶνις εἶχε γείνῃ *σὰν τὸ κερί*, ἀλλ' ἡ κόμησσα ἦτο δροσερὰ ὡς ῥόδον, ἐδείκνυε θάρρος μέγα καὶ μετὰ πλείστης φαιδρότητος ἐφέρετο ὡς ἐὰν ἐπάτει ἐπὶ τοῦ ἐστιλβωμένου σανιδώματος τοῦ Καζίνου τῆς Ἀράδης. Ἐγέλα, ἐθρύπτετο, ἀσμένως καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης δυσκολίας παρεσύρετο εἰς τὴν δίνην τοῦ χοροῦ μετ' εὐφροσύνης καὶ ἡδονῆς τοσαύτης, ὥστε ἐγὼ ἐσκανδαλιζόμην. Ὄχι, οὐδέποτε ἄλλοτε ἐφάνη εὐμορφοτέρα, ἐπαγωγοτέρα. Ἔκτοτε δὲ πολλάκις τὴν εἶδον χορεύουσαν τὸν χορὸν τὸν λεγόμενον *τσαρτᾶς*, ἀλλ' οὐδέποτε τὸν ἐχόρευεν ὅπως τὴν νύκτα ἐκείνην μετά τοῦ *μπετυὰρ* (λῃστοῦ). Ὁ ἀρχιλῃστὴς τὴν ὡδήγησε κατὰ πρῶτον μετὰ βήματος μεγαλοπρεποῦς κύκλῳ τοῦ δωματίου· τὸ βλέμμα του ἦτο ὑπερήφανον, τὸ βῆμά του σοβαρόν· αἴφνης ἀναπηδᾷ ἐπὶ τῶν πτερνῶν του ἐκβάλλων κραυγὴν καὶ σείων τοὺς ἠχηροὺς πτερνιστῆράς του, καὶ εὑρίσκεται ὄρθιος ἐνώπιόν της. Ἡ μουσικὴ ἐπαιάνιζε μέλος τι ζωηρὸν καί πως ἄγριον. Ἔπειτα ἤρχισε καὶ ἡ κόμησσα νὰ χορεύῃ, ὁμοιάζουσα πρὸς ψυχὴν ἥτις ἵπταται ἀπὸ ἄνθους εἰς ἄνθος, ἀλλ' ἐπ' οὐδενὸς κάθηται· καὶ ὁτὲ μὲν προσήρχετο πρὸς τὸν χορευτήν της κύπτουσα ὡς ἐὰν ἤθελε νά τον ἐναγκαλισθῇ, ὁτὲ δὲ ὀρθία καὶ ἀξιοπρεπὴς ἐχώρει εἰς τὰ ὀπίσω συμπαρασύρουσα αὐτὸν διὰ τῶν φιλαρέσκων ἀκκισμῶν της. Τελευταῖον δὲ ὁ *μπετυὰρ* λαβὼν αὐτὴν περιεστράφη μετ' αὐτῆς ἐν στροβίλῳ δαιμονικῷ. Λήξαντος τοῦ χοροῦ ἤγαγε τὴν κόμησσαν εἰς τὴν θέσιν της καὶ φιλήσας τὴν χεῖρά της περιποιητικώτατα, ἐστράφη πρός με καὶ ψαύων τὸν ὦμόν μου, μοὶ εἶπε μετ' οἰκειότητος:

— Καὶ σὺ γεροπατέρα, δὲ χορεύεις;

— Ὄχι, ἀπεκρίθην μετ' ἀξιοπρεπείας δὲν εἰξεύρω.

Ἐλθὼν δ' εὐθὺς πρὸς τὴν κόμησσαν:

— Νά μας συγχωρῆτε, κυρία, τῇ εἶπε, διότι δὲν εἴμεθα εἰς κατάστασιν νὰ σας φιλεύσαμεν ὅπως σᾶς πρέπει· εὐχαριστηθῆτε λοιπὸν εἰς ὅ τι ἔχομεν, μικρὰ πράγματα, ἀλλὰ σᾶς τα προσφέρομεν ἐξ ὅλης καρδίας.

Ἔλεγε δὲ ταῦτα ἐννοῶν τὸ δεῖπνον ὅπερ ἦτο ἕτοιμον. Ὁ πανδοχεὺς ἀπέθηκεν ἐπὶ τῆς τρα-

πέζης χύτραν μεστὴν λεπτοτάτων τεμαχίων βοείου κρέατος, μαγειρευθέντων μετὰ κρομμύων καὶ *παπρικάς*, ὅ ἐστι κοκκίνου πεπέρεος· τοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἐθνικὸν φαγητὸν τοῦ τόπου ὀνομαζόμενον *γουλβάς*. Τὸ δεῖπνον ἦτο ἀφθονώτατον, πέριξ δ' αὐτοῦ ἐκάθισεν ὅλη ἡ συμμορία. Πινάκιον, τίποτε. Ἕκαστος δαιτυμὼν ὡπλισμένος διὰ τοῦ ἐγκολπίου μαχαιριδίου του εἰσῆγεν αὐτὸ εἰς τὴν χύτραν καὶ καρφώνων τεμάχιον κρέατος ἔτρωγε. Ἡ κόμησσα ἔφαγεν ὡς ἐὰν εἶχε τρεῖς ἡμέρας νὰ φάγῃ. Ὁ ἀρχιληστὴς τῇ ἔκοπτε τὸν ἄρτον μικρὰ τετράγωνα τεμάχια καὶ ἐκείνη τὰ ἐνέβαπτεν εἰς τὸ καρύκευμα. Ἰδών με ὁ Φεκέτε ἀπέχοντα τοῦ φαγητοῦ συνωφρυώθη· ἀλλὰ παρευθὺς καταστέλλων τὴν ἀγανάκτησιν ἢ τὸν θυμόν του, μειδιάσας μὲ ἠρώτησε διατί δὲν τρώγω.

— Ἔχει πολὺ πιπέρι, τῷ ἀπεκρίθην.

Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν εἰξεύρουσι τί ἐστι ποτήριον· ἔχουσι δὲ τὸν οἶνον ἐντὸς ξυλίνης φιάλης εἴδους *πλώσκας*, ὀνομαζομένης *κουλάκας*. Πρῶτος ἔπινεν ὁ Φεκέτε, ἔπειτα δὲ σπογγίζων διὰ τῆς χειρίδος τοῦ ὑποκαμίσου του τὸ στόμα τῆς φιάλης, ἔδιδεν αὐτὴν πρὸς τὴν κόμησσαν, ἥτις τὴν ἐκόλλα ἐπὶ τῶν χειλέων της ἄνευ τινὸς ἀηδίας καὶ ἔπινε. Μ' ἐφάνη δὲ ὅτι τὴν νύκτα ἐκείνην ἔπιε πάρα πολύ. Ὁ ἀρχιληστὴς ἠθέλησε νὰ δώσῃ καὶ εἰς ἐμὲ τὴν *κουλάκα* του.

— Εὐχαριστῶ, τῷ εἶπον, δὲν πίνω κατὰ διαταγὴν τοῦ ἰατροῦ.

— Ἀ! ἐγώ, τσελεπῆ μου, ἐπειδὴ χθὲς ἤπια πάρα πολὺ καὶ μ' ἔβλαψε, σήμερα λοιπὸν τί νὰ κάνω; ἀναγκάζομαι γιὰ ἰατρικὸ νὰ πιῶ ἄλλο τόσο.

Ἐγὼ ὑπώπτευσα ὅτι αὐτὸς ἤθελε νὰ μας μεθύσῃ διὰ νὰ μας γυμνώσῃ ἔπειτα καὶ νὰ μας φονεύσῃ ἐν ἀνέσει. Ἔπρεπε νὰ ἐβλέπετε πῶς ἐστραγγίζοντο αἱ κύκλῳ περιαγόμεναι *κουλάκαι*. Ἐν διαστήματι μιᾶς ὥρας ὁλόκληρον βυτίον ἐξεκενώθη· ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι οὐδεὶς τῶν ληστῶν ἐφάνη κλονούμενος ὅτε ἠγέρθησαν ἐκ τῆς τραπέζης.

— Ἔ, τσελεπῆ μου, μ' εἶπεν ὁ Φεκέτε, σὺ δὲν πίνεις, δὲν τρῷς, δὲ χορεύεις... μὰ τί διάβολο λοιπὸν κάνεις; Χαρτὶ παίζεις;

Καὶ ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου του δέσμην παιγνιοχάρτων.

— Βέβαια, εἶπον ἐγὼ κατ' ἐμαυτόν, διὰ τῆς ἐρωτήσεώς του ταύτης θέλει ἐπιδεξίως νὰ με βολιδοσκοπήσῃ ἂν ἔχω χρήματα ἐπάνω μου.

— Οὔτε, ἀπεκρίθην.

— Τὸ λοιπόν, ἔλα νὰ σε μάθω ἐγώ, ἀνεφώνησε, δὲν εἶνε δύσκολο πρᾶγμα. Κύττα· βάζω ἐδῶ ἕνα χαρτί, ἐκεῖ βάζω ἄλλο ἕνα, πατῶ ἐγὼ τοῦτο, σὺ πατεῖς ἐκεῖνο καὶ ὅ τι χρῶμα βγῇ πρῶτο κερδίζει.

Ἤθελε δηλαδὴ νὰ με διδάξῃ τὸ *μιν-σκενέ*, ἐκεῖνος! ὡς νὰ μὴ εἶχα ἐγὼ χάσῃ δύο κτήματα ὁλόκληρα διὰ νὰ το μάθω! Ἀλλὰ τί νὰ κάμω; Ἔπρεπε νὰ καθίσω ἀπέναντι λῃστοῦ καὶ νὰ παίξω. Ἐν τῷ θυλακίῳ μου εὑρίσκοντο ὀλίγα τινὰ χάλκινα κέρματα, τὰ ὁποῖα ἠδυνάμην νὰ τα θυσιάσω, τὰ ἔθεσα λοιπὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης.

— Τί! ἀνεφώνησε, τί εἶν' αὐτά! Καὶ γιὰ ποιόν μ' ἐπῆρες ἐμένα; Νὰ ὁ *μπάγκος*! καὶ ἔρριψεν ἐπὶ τῆς τραπέζης δράκα χρυσῶν νομισμάτων στιλπνοτάτων.

Ἐγὼ οὐδὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ τούτου εἶχον.

Ἀνέμιξε τὰ χαρτία, ἐπαίξαμεν καὶ ἐκέρδισα.

Ὁ λῃστὴς ἐπλήρωσε. Κατ' οὐδένα λόγον ἐγὼ ἠθέλησα νὰ ἐγγίσω τὰ χρήματα ἐκεῖνα, τὰ ἀφῆκα λοιπὸν ὡς καταβολήν.

Καὶ ἐκ δευτέρου ἐκέρδισα καὶ πάλιν ἀφῆκα τὰ κερδηθέντα ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἐκέρδισα καὶ τὸ τρίτον, καὶ τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον καὶ τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον. Σταγόνες ἱδρῶτος κατέρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου μου. Ἀ! σᾶς ὀμνύω ὅτι εἶνε πολὺ δεινὸν πρᾶγμα νὰ κερδίζῃς χρήματα ληστοῦ! Ἐκέρδισα καὶ τὸ ὄγδοον! Ἀχ! ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν... «Θεέ μου ρῦσαί με ἀπὸ τῶν χρημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα εἶνε χρήματα κλοπιμαῖα, δὸς νὰ κερδίσῃ καὶ ὁ λῃστής». Μάταιαι αἱ ἱκεσίαι μου! Ὁ Θεὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ὑπόθεσίν μου. Ἐκέρδισα καὶ τὸ ἔνατον!

Ὁ Φεκέτε μὲ παρετήρησε μειδιῶν καὶ εἶπε:

— Θὰ εἶσ' ἐρωτευμένος μὲ τὴν κοντέσσα! ἀλλιῶς δὲν θὰ ἦσουν τόσο τυχερὸς 'ς τὸ παιχνίδι.

Ὁ αὐθάδης, βλέπετε, ἔδιδεν αἰτίαν ἔριδος.

Καὶ ὅτε τὸ δέκατον ἤδη τὸν εἶδον ἀναμιγνύοντα τὰ χαρτία, ἡ καρδία μου ἐταράχθη σφόδρα.

Ἐκέρδισα πάλιν.

Ὁ λῃστὴς τὴν φορὰν ταύτην ἔτυψε τὴν τράπεζαν διὰ τῆς πυγμῆς του τοσοῦτον βιαίως, ὥστε τὰ χρυσᾶ νομίσματα ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Καὶ ἠγέρθη ἀναφωνῶν:

— Ἀμ' ἂν κερδίζῃς ὅπως κερδίζῃς, καλὸ ξημέρωμα! Καὶ ἀνακαγχάσας ἔθηκεν εἰς τὸ θυλακιόν του τὰ ὑπολειπόμενα νομίσματα.

— Σὲ παρακαλῶ τῷ εἶπον, πᾶρ' τα καὶ αὐτά, καὶ ὤθησα πρὸς αὐτὸν τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης νομίσματα.

Ἀλλὰ προσβληθείσης τῆς φιλοτιμίας του, ἀπέβλεψε πρός με ὑπερηφάνως καὶ:

— Γιὰ ποιόν μ' ἐπῆρες; ἀνεφώνησε. Πάρ' ἀπὸ 'κεῖ τὰ φλωριά σου, ἀλλιῶς σὲ πετῶ καὶ 'σένα κι' αὐτὰ κατ' ἀπὸ τὸ παράθυρο.

Πυρέσσων συνήθροισα τὰ *φλωριά μου* καὶ τὰ διένειμα εἰς τοὺς Ἀθιγγάνους. Ἀλλὰ παρευθὺς μετενόησα· διότι τί ἄλλο ἀπέδειξα διὰ τῆς γενναιότητός μου ταύτης ἢ ὅτι ἤμην πλούσιος καὶ δὲν ἐπτοούμην ἐκ τοῦ κέρδους. Οἱ Ἀθίγγανοι κατὰ τὴν συνήθειάν των προσῆλθον καὶ με περιεκύκλωσαν ἐρωτῶντές με τί ἐπιθυμῶ νὰ μου παίξουν. Ἀλλ' ἐγὼ τους ἀπέστειλα πρὸς τὴν κόμησσαν, ἥτις συνώδευσε τὴν δημώδη τῶν Ἀθιγγάνων μελῳδίαν διὰ τῆς φωνῆς της, καὶ εἶχε φωνὴν Σειρῆνος. Τόσον δὲ καλῶς ἐτραγῴδησεν, ὤ! τόσον καλῶς, ὥστε ἐλησμόνησα ποῦ ἤμην, καὶ ὡς μαινόμενος ἐχειροκρότησα, ὡς ἐὰν ἐκαθήμην ἐν τῷ θεάτρῳ ἐν τῷ θεωρείῳ μου.

Καὶ ὁ ἀρχιληστὴς ἐχειροκρότησε καὶ ἐζήτησε παρὰ τῆς κομήσσης τὴν ἄδειαν νὰ τραγῳδήσῃ καὶ αὐτός. Τὸ ᾆσμά του ἦτο ᾆσμα ἄγριον. Καὶ εἶνε μὲν βέβαιον ὅτι ὁ διάσημος Φὼρ ᾄδει πολὺ καλλίτερα, ἀλλὰ δὲν πιστεύω μετὰ πλείονος χάριτος καὶ ζωηρότητος.

Ὁ Φεκέτε ἦλθεν ἔπειτα πρός με καὶ με παρεκάλεσε νὰ εἴπω καὶ ἐγὼ κἄτι τι. Ἤμην σφόδρα τεταραγμένος καὶ ἀμηχανῶν. Ἐγὼ νὰ τραγῳδήσω εἰς τὸ ἄγριον ἐκεῖνο λημέρι τῶν ληστῶν! Ἐγὼ ὅστις οὐδέποτε κατώρθωσα νὰ μάθω ἄλλο ᾆσμα πλὴν τοῦ φιλησύχου: «Σκιερὸν ἡσύχον δάσος»;

— Μὰ δὲν εἰξεύρω νὰ τραγουδήσω, εἶπον, οὔτε φωνὴν ἔχω οὔτε τέχνην.

Ἀλλ' ἡ κόμησσα μὲ παρεκάλεσε γαλλιστὶ νὰ εἴπω κἄτι τι καὶ ἐγώ· διότι πιθανὸν νὰ πληρώσω ἀκριβὰ τὴν ἐπιμονήν μου.

Τί νὰ κάμω; σᾶς ἐρωτῶ. Μετὰ πλείστης ἀθυμίας καὶ ἀγανακτήσεως ἠρχίσα τὸ ᾆσμά μου, τὸ μονάκριβόν μου ᾆσμα: «Σκιερὸν ἡσύχον δάσος!» Καὶ μέχρι μὲν τῆς τρίτης στροφῆς τὰ πάντα ἔβαινον κατ' εὐχήν· ἀλλ' αἴφνης καὶ ἐγὼ δὲν εἰξεύρω πῶς, μ' ἐξέφυγε θρηνώδης παραφωνία, ἡ κόμησσα δὲν ἐκρατήθη ἀλλ' ἐξερράγη εἰς θορυβώδεις γέλωτας, οἱ λῃσταὶ ὡσαύτως ἀνεκάγχαζον καὶ ἐγώ, ἵνα μὴ φανῶ εὐήθης καὶ μωρός, ἐμιμήθην τοὺς περὶ ἐμὲ καίτοι οὐδεμίαν εἶχον ὄρεξιν νὰ γελάσω.

Οἱ *μπετυάροι* ἐπανέλαβον πάλιν τὸν χορὸν καὶ ἡ ἀκαταπόνητος κόμησσα ἐχόρευσε δι' ὅλης τῆς νυκτὸς μέχρι τῆς πρωΐας.

Ὅτε δὲ τὰ παράθυρα ἐχρωματίσθησαν ῥόδινα ὑπὸ τῶν πρώτων φώτων τῆς Ἠοῦς, ἡ κόμησσα ἐσταθη καὶ εἶπε πρὸς τὸν συγχορευτήν της ὅτι ἦτο πλέον ὥρα νὰ ζεύξωσι τοὺς ἵππους.

— Ἦλθεν ἡ κρίσιμος στιγμή, διενοήθην. Κύριε ἐλέησον ἡμᾶς!

Ὁ λῃστὴς ἐξελθὼν ἐξήγειρε τὸν ὑπνώττοντα ἀμαξηλάτην, τῷ παράγγειλε νὰ ζεύξῃ, καὶ ἀφ' οὗ ἡ ἅμαξα ἦτο ἕτοιμη, ἦλθε καὶ το εἶπεν εἰς τὴν κόμησσαν.

— Βεβαίως ἔχουν σκοπόν, εἶπον κατ' ἐμαυτόν, νὰ μας σφάξουν καθ' ὁδόν.

Ἀνέβην δὲ εἰς τὴν ἅμαξαν ὑπὸ κρυεροῦ φόβου κατεχόμενος. Αἱ ὑποψίαι μου καὶ οἱ φόβοι μου μοὶ ἐφαίνοντο ἔτι μᾶλλον δεδικαιολογημένοι, καθ' ὅσον οἱ λῃσταὶ ἐπέτρεπον εἰς ἡμᾶς νὰ ἀπέλθωμεν χωρὶς κἂν νὰ ζητήσωσι τὰ βαλάντια ἡμῶν.

Ὁ Φεκέτε συνώδευσεν ἡμᾶς ἔφιππος μέχρι τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἐκεῖ δὲ σταθείς, ἐχαιρέτισεν ἐπευχόμενος ἡμῖν καλὸν κατευόδιον.

Ἐγὼ ὁμολογῶ τὴν ἁμαρτίαν μου ὅτι μόλις πως ἤρχισα νὰ ἀναπνέω ἀφ' οὗ παρῆλθεν ἱκανὴ ὥρα. Ἐπετίμησα σφοδρῶς τὴν κόμησσαν, καταδείξας τὸν κίνδυνον εἰς ὃν ἀνοήτως καὶ ἐν οὐ δέοντι ἐξετέθη, καὶ τὸ σκάνδαλον ὅπερ ἔμελλε νὰ προέλθῃ, ἐάν ποτ' ἐγίνετο γνωστὸν ὅτι διενυκτέρευσε χορεύουσα μετὰ ληστῶν.

Ἐκείνη δὲ εἰς ἄκρον ἤρεμος μὲ ἤκουε καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ λόγου μου μὲ ἠρώτησε:

— Νᾶχωμε καλὸ 'ρώτημα, δὲν νυστάζετε;

— Θεὸς φυλάξοι! ἀπεκρίθην μετά τινος πείσματος.

— Ἄ, μὰ τότε λοιπὸν νὰ μου εἰπῆτε, παρακαλῶ, τὸ τραγουδάκι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἀπετελειώσατε...

Ἀλλ' ἐγὼ ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως, ἐχώθην εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἁμάξης καὶ ὑπεκρίθην τὸν κοιμώμενον.

Μέχρι τῆς ἀφίξεως ἡμῶν εἰς Ἀράδην κατειχόμην ὑπὸ εὐαρέστου τινὸς προσδοκίας ὅτι ἡ κόμησσα ἔμελλε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν σωπήν μου ὑποσχομένη μοι τὴν εὔνοιάν της. Ἀλλ' ὅμως οὐδ' ἔκρινε κἂν ἀναγκαῖον νὰ μοι συστήσῃ νὰ μὴ εἴπω τι περὶ τοῦ νυκτερινοῦ συμβάντος! Περὶ ὥραν ἕκτην ἤμεθα ἤδη ἐν Ἀράδῃ, καὶ περὶ τὴν ἑβδόμην ὅλη ἡ πόλις ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ κόμησσα συνεχόρευσε, συνέφαγε, συνέπιε μετὰ τῶν ληστῶν. Τὴν δ' ἑσπέραν ἐν τῷ χορῷ αὐτῇ ἦτο ἡ βασίλισσα. Καὶ παρεκάλεσε μὲν νὰ τῇ συγχωρήσωσι διότι δὲν ἠδύνατο νὰ χορεύσῃ ἕνεκα τοῦ πολλοῦ κοπιάματος τῆς παρελθούσης νυκτός, ἀλλ' οὐχ ἧττον αὐτὴν οἱ πάντες περιεποιοῦντο καὶ ἐπεζήτουν καθ' ὅλην τὴν ἑσπέραν ἐκείνην. Καὶ πῶς νὰ μὴ εἶνε κατάκοπος; ἀφ' οὗ ὅλην νύκτα ἐχόρευσε μετὰ τοῦ Φεκέτε δεκαοκτὼ χορούς, δεκαοκτὼ *τσαρντᾶς*, τοὺς ἐμέτρησα, διότι τί ἄλλο εἶχον νὰ κάμω, ἀφ' οὗ δὲν ἐχόρευον. Ἀλλὰ καίτοι δὲν ἐχόρευσα, ἤμην ὅμως κατάκοπος καὶ δὲν εἶχον δυνάμεις νὰ σταθῶ ὄρθιος· μετέβην λοιπὸν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χαρτοπαιγνίου, λέγων κατ' ἐμαυτόν: «Σήμερον εἶσαι τυχερός, παῖξε λοιπὸν μετὰ τόλμης καὶ κινδύνευσε τὰ χρήματά σου... Ἀχ! μὴ σᾶς μέλει κ' ἐγὼ θὰ σας μαθήσω!»

Ἀλλ' οἴμοι! ἔχασα οὐ μόνον ὅσα εἶχον ἐπάνω μου, ἀλλὰ καὶ χίλια τάλληρα ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς μου.

Ἓξ μῆνας μετὰ τὸ ἀνωτέρω συμβὰν ἀνέγνων ἐν τινι ἐφημερίδι ὅτι ὁ Φεκέτε Ἰόσζης ὁ δια-

δόητος ἀρχιληστής, συλληφθεὶς ἀπηγχονίσθη ἐν Σζεγεδίνῳ.

Σπεύσας ἀνήγγειλα τὴν εἴδησιν εἰς τὴν κόμησσαν. Ἐκείνη δέ:

— Κρίμα 'ς τον! ἀνεφώνησεν ἀφίνουσα τὴν ἐφημερίδα. Καὶ τί εὔμορφος χορευτής!

Ο.

Η ΟΛΛΑΝΔΙΑ

[Ἐκ τῶν τοῦ de Amicis].

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 285.

Ἡ Ὁλλανδία εἶνε φρούριον, ὁ δὲ ὁλλανδικὸς λαὸς στρατοπεδεύει ἐν αὐτῇ, εὑρισκόμενος ἐν καταστάσει ἐμπολέμῳ κατὰ τῆς θαλάσσης. Στρατιὰ μηχανικῶν, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, διεσκεδασμένη ἐν τῇ χώρᾳ καὶ οἱονεὶ στρατιωτικῶς ὠργανισμένη, κατοπτεύει διαρκῶς τὸν ἐχθρόν, ἐφορεύει τὴν τάξιν τῶν ἐσωτερικῶν ὑδάτων, προσέχει νὰ μὴ διαρραγῶσι τὰ προχώματα, παρασκευάζει καὶ διευθύνει τὰ ἔργα τῆς ἀμύνης. Αἱ δὲ τοιαῦται πολεμικαὶ δαπάναι εἶνε διανεμημέναι, μέρος μὲν ἀπολαμβάνοντος τοῦ κράτους, μέρος δὲ τῶν ἐπαρχιῶν· ἕκαστος δὲ ἰδιοκτήτης πληρόνει, πλὴν τοῦ γενικοῦ φόρου, φόρον εἰδικὸν διὰ τὰ προχώματα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν γαιῶν του καὶ πρὸς τὴν σχετικὴν γειτονίαν τῶν ὑδάτων. Τυχαία τις διάρρηξις, ἀπροσεξία τις δύνανται νὰ γείνωσιν αἰτία κατακλυσμοῦ. Ὁ κίνδυνος εἶνε διαρκής· οἱ φρουροὶ εὑρίσκονται ἐν τῇ θέσει των ἐπὶ τῶν προμαχώνων· κατὰ δὲ τὴν πρώτην ἔφοδον τῆς θαλάσσης κηρύττουσι τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου, ἡ δὲ Ὁλλανδία παρέχει χεῖράς, ὑλικὸν καὶ χρήματα. Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν συγκροτῶνται μεγάλαι μάχαι, συγκροτεῖται ἀγών τις ὑπόκωφος καὶ βραδύς. Οἱ ἀναρίθμητοι μύλοι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκχερσωθείσαις λίμναις ἐξακολουθοῦσιν ἐργαζόμενοι ἀπαύστως, ὅπως ἀντλῶσι καὶ χύνωσιν εἰς τὰς διώρυγας τὸ ὑέτιον ὕδωρ καὶ τὸ ἐκκρινόμενον ἀπὸ τῆς γῆς. Καθ' ἑκάστην αἱ κλεισιάδες τῶν κόλπων καὶ τῶν ποταμῶν κλείουσι τὰς γιγαντιαίας αὐτῶν πύλας εἰς τὴν πλημμυρίδα ἥτις ἀποπειρᾶται νὰ ἐκχύσῃ τὰ ῥεύματά της εἰς τὸ κέντρον τῆς χώρας. Διαρκὴς δ' εἶνε ἡ ἐργασία πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀσθενῶν προχωμάτων, πρὸς ὀχύρωσιν τῶν θινῶν διὰ φυτειῶν, πρὸς κατασκευὴν νέων προχωμάτων ἔνθα αἱ θῖνες εἶνε χθαμαλαί, ἅτινα διευθόνονται ὡς παμμεγέθεις λόγχαι κραδαινόμεναι εἰς τὸ στῆθος τῆς θαλάσσης, ὅπως θραυσθῇ ἡ πρώτη ὁρμὴ τῶν κυμάτων. Ἡ δὲ θάλασσα κροτεῖ αἰωνίως τὰς πύλας τῶν ποταμῶν, μαστιγόνει αἰωνίως τοὺς φράκτας, τονθορύζει ἀπανταχόθεν τὴν αἰώνιον αὐτῆς ἀπειλήν, ἀνυψόνει τὰ κύματά της περίεργα ὡσεὶ ἵνα θεωρήσῃ τὰς γαίας αἵτινες εἶνε πολέμιοι αὐτῇ, ἐπισωρεύει λόφους ἄμμου πρὸ τῶν λιμένων οἱονεὶ σκοποῦσα νὰ φονεύσῃ τὸ ἐμπόριον τῶν μισουμένων ὑπ' αὐτῆς πόλεων, κατατρώγει, ξύει, σκάπτει τὰς ἀκτὰς καὶ μὴ δυναμένη νὰ ἀνατρέψῃ τὰ προχώματα ἐφ' ὧν καταθραύονται ἐν ἀφρῷ μανιώδει αἱ ἀνίσχυροι αὐτῆς προσπάθειαι ῥίπτει εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῶν πλοῖα μεστὰ πτωμάτων ὅπως ἀγγείλωσιν εἰς τὴν δυσήνιον χώραν τὴν ὀργὴν αὐτῆς καὶ τὴν δύναμιν.

Ἐνῷ δὲ ὁ μέγας οὗτος ἀγὼν διαρκεῖ, ἡ Ὁλλανδία μεταμορφοῦται, ἐπειδὴ ἡ Ὁλλανδία εἶνε ἡ χώρα τῶν μεταμορφώσεων. Ὁ γεωγραφικὸς χάρτης τῆς χώρας ὁποία ἦτο πρὸ ὀκτὼ αἰώνων ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν ἀναγνωρίζεται. Μεταμορφόνει τὴν χώραν ἡ θάλασσα ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταμορφόνουσιν αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι. Ἡ θάλασσα ἔν τισι μέρεσιν ἀναγκάζει τὴν ἀκτὴν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ· ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῆς ἠπείρου μέρη γῆς, ἀφίνει αὐτά, ἔπειτα τὰ ἀναλαμβάνει· ἑνόνει μετὰ τῆς ἠπείρου νήσους διὰ γεφυρῶν ἄμμου, ὡς ἐν Ζηλανδίᾳ· ἀποσπᾷ ἄκρας γῆς ἀποτελοῦσα νήσους νέας, ὡς τὴν Βίριγγεν· ἀπομακρύνεται ἐκ τινων ἐπαρχιῶν καὶ καθιστᾷ μεσογείους πόλεις τέως παραλίας, ὁποία ἡ Λόϋδάρδε· μεταπλάσσει εἰς πελάγη κατάσπαρτα ὑπὸ νήσων ἐκτεταμένας πεδιάδας, ὡς τὸ Μπισμόσχ· ἀποχωρίζει τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς γῆς, ὡς τὴν Δορδρέχτ· ἀποτελεῖ νέους κόλπους ἔχοντας εὖρος δύο μιλίων, ὡς τὸν κόλπον τῆς Δολλάρτης· διαχωρίζει δύο ἐπαρχίας διὰ πελάγους νέου, ὡς τὴν βόρειον Ὁλλανδίαν καὶ τὴν Φριζίαν. Διὰ τῶν προσκλύσεων ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ὑψοῦται μὲν ἐνιαχοῦ, ἀλλαχοῦ δὲ καθιζάνει· γαῖαι ἄγονοι ἀποβαίνουσι καρποφόροι ὡς ἐκ τῆς ἰλύος τῶν πλημμυρούντων ποταμῶν, γαῖαι γόνιμοι μεταποιοῦνται εἰς ἐρήμους ἀμμώδεις. Πρὸς δὲ τὰς ὑπὸ τῶν ὑδάτων προξενουμένας ἀλλοιώσεις βαίνουσι παραλλήλως αἱ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς ἐνεργούμεναι. Ἑνοῦνται νῆσοι μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς γῆς ὡς ἡ νῆσος Ἀμελάνδη, νησοποιοῦνται ἐπαρχίαι ὁλόκληροι ὡς θὰ συμβῇ εἰς τὴν βόρειον Ὁλλανδίαν διὰ τῆς νέας διώρυγος τοῦ Ἀμστελοδάμου ἥτις μέλλει νὰποχωρίσῃ αὐτὴν ἐκ τῆς νοτίου Ὁλλανδίας. Ἐκχερσοῦνται λίμναι ἔχουσαι μέγεθος ἐπαρχιῶν, ὡς ἡ λίμνη τοῦ Βέεμστερ· μεταποιοῦνται εἰς λίμνας αἱ ἤπειροι διὰ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν θολῶν ὑδάτων, αἱ δὲ λίμναι αὗται μεταβάλλονται εἰς λειμῶνας. Οὕτω δὲ ἡ χώρα ἀλλοιοῦται, βελτιοῦται καὶ μεταβάλλει ὄψιν κατὰ τὴν ὁρμὴν τῶν ὑδάτων καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Διατρέχοντες δὲ τὴν χώραν ταύτην μετὰ τοῦ νεωτάτου γεωγραφικοῦ χάρτου ἀνὰ χεῖρας, δυνάμεθα νὰ ὦμεν βέβαιοι ὅτι ὁ χάρτης ἐκεῖνος ἔσται ἄχρηστος μετά τινα ἔτη, ἐπειδὴ ἐν ᾧ διατρέχομεν αὐτήν, ὑπάρχουσι κόλποι ἀφανιζόμενοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ταινίαι γῆς ἕτοιμοι νὰ ἀποσπασθῶσιν ἐκ τῆς ἠπείρου καὶ μεγάλαι διώρυγες ἀνοιγόμεναι ὅπως εἰσαγάγωσι τὴν ζωὴν εἰς γαίας ἀκατοικήτους.

Ἀλλ' ἡ Ὁλλανδία οὐ μόνον ἠμύνατο κατὰ τῶν ὑδάτων, ἀλλ', ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, ἐδέσποσεν αὐτῶν. Ἡ θάλασσα, ἥτις ἦτο ἡ μάστιξ τῆς χώρας, κατέστη νῦν ὁ προσωπιστὴς αὐτῆς. Ἂν ξένος τις στρατὸς ἐπιδράμῃ κατὰ τῆς χώρας, αὕτη ἀνοίγει τὰ προχώματα καὶ λύει τὸ πέλαγος καὶ τοὺς ποταμοὺς ἀπὸ τῶν συνεχόντων αὐτὰ δεσμῶν, ὡς ἀπέλυσεν αὐτὰ κατὰ τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, κατὰ τῆς στρατιᾶς Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', καὶ ὑπερασπίζει τὰς μεσογείους πόλεις διὰ τοῦ στόλου. Τὸ ὕδωρ ἦτο ἡ πενία τῆς Ὁλλανδίας, ἀλλ' ἀπέβη ὁ πλοῦτος αὐτῆς. Ἐπὶ πάσης τῆς χώρας ἁπλοῦται παμμέγιστον δίκτυον διωρύγων, αἵτινες χρησιμεύουσιν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὡς ὁδοὶ συγκοινωνίας καὶ πρὸς ἄρδευσιν τῶν γαιῶν. Αἱ πόλεις συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ διωρύγων· διώρυγες ἄγουσιν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, συνδέουσι τὰς πόλεις μετὰ τῶν κωμῶν, τὰς κώμας πρὸς ἀλλήλας, πᾶσαν κώμην μετὰ τῶν οἰκήσεων τῶν διεσπαρμένων ἐν τῇ ἐξοχῇ· διώρυγες δὲ μικρότεραι περιβάλλουσι τὰ κτήματα, τὰς νομάς, τοὺς κήπους, ἀντικαθιστῶσαι τοὺς φράσσοντας τοίχους καὶ τὰς αἱμασιάς· πᾶσα δὲ οἰκία εἶνε μικρός τις λιμήν. Τὰ πλοῖα, αἱ φορτηγίδες, τὰ ἀκάτια, αἱ λέμβοι διαπλέουσι τὴν ἐξοχήν, διέρχονται διὰ τῶν χωρίων, περιτρέχουσι τοὺς οἴκους καὶ αὐλακόνουσι τὴν χώραν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ὡς ἐν ἄλλοις τόποις τὰ ἁμάξια καὶ τὰ ὀχήματα. Καὶ περὶ τοῦτο τὸ εἶδος δὲ ἡ Ὁλλανδία ἐποίησεν ἔργα κολοσσαῖα, ὡς τὴν διώρυγα τοῦ Γουλιέλμου ἐν τῇ ἀρκτικῇ Βραβάντῃ, τὴν διώρυγα ἥτις, διασχίζουσα ὅλην τὴν βόρειον Ὁλλανδίαν, ἑνόνει τὸ Ἀμστελόδαμον μετὰ τῆς βορείου θαλάσσης, ἔχουσαν μῆκος ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα χιλιόμετρα, καὶ εὖρος ὑπὲρ τὰ τριάκοντα μέτρα, τὴν νέαν διώρυγα ἥτις θὰ ἑνώσῃ τὸ Ἀμστελόδαμον μετὰ τῆς θαλάσσης, διασχίζουσα τὰς θῖνας καὶ θὰ εἶνε ἡ μακροτάτη διῶρυξ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἄλλην τινὰ ὄχι μικροτέραν ἥτις θὰ ἑνώσῃ τὴν θάλασσαν μετὰ τῆς πόλεως Ῥοττερδάμης. Αἱ διώρυγες εἶνε αἱ ἀρτηρίαι τῆς Ὁλλανδίας, τὸ δὲ ὕδωρ εἶνε τὸ αἷμα αὐτῆς.

Ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς διώρυγας, τὰς ἐκχερσώσεις τῶν λιμνῶν καὶ τὰ ἀμυντικὰ ἔργα, διατρέχοντες τὴν Ὁλλανδίαν βλέπομεν ἀπανταχοῦ τὰ ἴχνη θαυμασίας ἐργασίας. Τὸ ἔδαφος, ὅπερ ἐν ἄλλαις χώραις εἶνε δῶρον τῆς φύσεως, αὐτόθι εἶνε ἔργον χειρῶν ἀνθρωπίνων. Ἡ Ὁλλανδία ἀπήλαυσε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πλούτου αὐτῆς ἐκ τοῦ ἐμπορίου· ἀλλὰ πρὸ τοῦ ἐμπορίου ὤφειλε νὰ καταστήσῃ γόνιμον τὴν γῆν· μὴ ὑπαρχούσης δὲ γῆς ἔπρεπεν αὐτὴ νὰ πλασθῇ. Ὑπῆρχον σωροὶ ἄμμου διακοπτόμενοι ὑπὸ στρωμάτων ἰλύος, θῖνες ἃς ὁ ἄνεμος ἐξετόπιζε καὶ διέσπειρεν ἐν τῇ χώρᾳ, μεγάλαι ἐκτάσεις γῆς πηλώδους, αἵτινες ἐφαίνοντο καταδεδικασμέναι εἰς ἀκαρπίαν αἰωνίαν. Ἔλειπον τὰ παραπλήσια στοιχεῖα τῆς βιομηχανίας, ὁ σίδηρος καὶ ὁ ἄνθραξ· ἔλειπε τὸ ξύλον, ἐπειδὴ τὰ δάση ἦσαν ἤδη κατεστραμμένα ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν, ὅτε ἐγεννήθη ἡ γεωπονία· ἔλειπον οἱ λίθοι, ἔλειπον τὰ μέταλλα. Ἡ φύσις, ὡς λέγει ποιητής τις Ὁλλανδός, εἶχε στερήσει τὴν Ὁλλανδίαν ἁπάντων αὐτῆς τῶν δώρων, οἱ δὲ Ὁλλανδοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ πράξωσι τὰ πάντα ἔχοντες πολεμίαν τὴν φύσιν. Ἤρξαντο δὲ ἀπὸ τῆς γονιμοποιήσεως τῶν ἄμμων. Ἔν τισι μέρεσιν ἀπετέλεσαν τὸ εὔφορον στρῶμα τοῦ ἐδάφους διὰ γῆς φερομένης ἄπωθεν, ὡς σχηματίζεταί τις κῆπος· διέσπειραν τοὺς χάλικας τῶν θινῶν ἐπὶ τῶν ὑπεράγαν ὑγρῶν λειμώνων· ἀνέμιξαν μετὰ τῶν ὑπεράγαν ψαμμωδῶν γαιῶν τὰ λιπάσματα τῆς ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων ἐξαγομένης ἰλύος· ἐξήγαγον ἄργιλλον ὅπως μεταδώσωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς νέαν γονιμότητα· ἤρξαντο καλλιεργοῦντες τὰς θῖνας. Οὕτω δὲ μοχθοῦντες πολυτρόπως καὶ ὑπερασπίζοντες διαρκῶς τὸ ἔργον τῶν χειρῶν αὐτῶν κατὰ τῶν ἀπειλητικῶν ὑδάτων, κατώρθωσαν νὰ ἀναδείξωσι τὴν Ὁλλανδίαν, παρέχοντες αὐτῇ εὐφορίαν οὐχὶ κατωτέραν τῆς τῶν μάλιστα ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθεισῶν χωρῶν. Ἡ δὲ Ὁλλανδία ἐκείνη ἡ ἀμμώδης καὶ τελματώδης, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν ὡς μόλις οἰκήσιμον, ἀποστέλλει νῦν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κατ' ἔτος προϊόντα τῆς γῆς ἔχοντα ἀξίαν ἑκατὸν ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τρέφει περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον καὶ τριακοσίας χιλιάδας κτηνῶν καὶ δύναται νὰ καταλεχθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐδαφικὴν αὐτῆς ἔκτασιν ὡς μία τῶν πολυπληθεστάτων χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

Ἐντεῦθεν ἐννοεῖται ὅτι ἐν χώρᾳ, ἥτις φυσικῶς εἶνε οὕτω παράδοξος, ἀναγκαίως ὀφείλει νὰ κατοικῇ λαὸς πολλῷ διάφορος τῶν ἄλλων. Πράγματι δ' ἐπ' ὀλίγους λαοὺς ἡ φύσις τῆς οἰκουμένης χώρας ἐξήσκησεν ἐπίδρασιν βαθυτέραν ἢ ἐπὶ τοὺς Ὁλλανδούς. Τὸ ἦθος τῶν Ὁλλανδῶν εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα τῆς Ὁλλανδίας. Ἀρκεῖ νὰ παρατηρηθῶσι τὰ μνημεῖα τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, ὃν ὁ λαὸς οὗτος συνεκρότησε κατὰ τοῦ πελάγους, ὅπως νοηθῇ ὅτι ὁ ἰδιάζων αὐτοῦ χαρακτὴρ ἀναγκαίως εἶνε ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ καρ-

τερία, συνοδευομένη μετὰ θάρρους ψυχροῦ ἅμα καὶ σταθεροῦ. Ὁ ἔνδοξος δὲ οὗτος ἀγὼν καὶ ἡ συνείδησις ὅτι ὀφείλει τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν βεβαίως ἐνέπνευσε καὶ ἐνίσχυσεν ἐν αὐτῷ αἴσθημα βαθύτατον τῆς ἰδίας ἀξίας καὶ πνεῦμα ἀδάμαστον ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Ἡ ἀνάγκη ἀγῶνος διαρκοῦς, ἐργασίας διαρκοῦς καὶ θυσιῶν διαρκῶν πρὸς ἄμυναν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, παρουσιάζουσα αὐτῷ συνεχῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ αἴσθημα τῆς πραγματικότητος, ἀναγκαίως κατέστησεν αὐτὸν λαὸν κατ' ἐξοχὴν πρακτικὸν καὶ οἰκονόμον· ἡ πρακτικότης ἀναγκαίως εἶνε ἡ ἐξοχωτάτη ἰδιότης του, ἡ οἰκονομία μία τῶν κυριωτάτων αὐτοῦ ἀρετῶν. Ἄρα ἔμελλε νὰ πρωταγωνιστῇ ἐν ταῖς βιωφελέσι τέχναις, νὰ εἶνε ἐγκρατὴς περὶ τὰς ἡδονάς, νὰ εἶνε ἁπλοῦς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μεγαλείῳ, νὰ ἐπιτυγχάνῃ εἰς πάντα τὰ ἔργα ἐν οἷς ἡ ἐπιτυχία ἐξήρτηται ἀπὸ τῆς εἰς τὸ σκοπούμενον ἐγκαρτερήσεως καὶ ἀπὸ δραστηριότητος ἔμφρονος καὶ κανονικῆς, νὰ εἶνε μᾶλλον συνετὸς ἢ ἡρωϊκός, μᾶλλον συντηρητικὸς ἢ ἡρωϊκός, νὰ μὴ παρέχῃ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ νέου πνευματικοῦ βίου μεγάλους ἀρχιτέκτονας, ἀλλὰ πολλοὺς δεξιοὺς τεχνίτας, λεγεῶνα ὅλην ἐργατῶν καρτερικῶν καὶ χρησίμων. Ἕνεκα δὲ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ τούτων, τῆς φρονήσεως, τῆς ἀπαθοῦς δραστηριότητος καὶ τοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος ἔμελλε νὰ προοδεύῃ πάντοτε, ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρόν, νὰ ἀποκτᾷ μὲν βραδέως, ἀλλ' οὐδὲν τοῦ ἤδη ἀπεκτημένου νὰ χάνῃ, νὰ νθίσταται ἐπιμόνως εἰς πᾶσαν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν πατροπαραδότων ἠθῶν, νὰ διατηρῇ οἱονεὶ ὁλόσωμον τὴν πρωτοτυπίαν αὐτοῦ, καίπερ γειτνιάζων πρὸς τρία μεγάλα ἔθνη, νὰ διατηρῇ δὲ αὐτὴν καίπερ ἀπεκδεχόμενος πάντα τὰ εἴδη τοῦ πολιτεύματος, καίπερ τῆς χώρας καταλαμβανομένης ὑπὸ ξένων ἐπιδρομέων, καίπερ καθιστα-μένης θέατρον πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν πολέμων, καίπερ συρρεόντων αὐτόσε παμπληθῶν ξένων ἐκ πάσης χώρας, ζητούντων αὐτόθι καταφυγὴν καὶ βιωσάντων καθ' ἁπάσας τὰς ἐποχάς. Ἔμελλε τέλος νὰ εἶνε ἐκ πάντων τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ ἐκεῖνος, ὅστις καίπερ προοδεύων διηνεκῶς ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, διετήρησεν ἀγνότατον τὸν ἀρχαῖον χαρακτῆρα.

Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἀναλογισθῶμεν τὸν σχηματισμὸν τῆς χώρας ταύτης, ὅπως ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἡ ἐνέχουσα τρία καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια κατοίκων, καίπερ ἀποτελοῦσα συμπαγεστάτην πολιτικὴν ἑνότητα, καίπερ διακρινομένη ἀπὸ πάντων τῶν λοιπῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ διά τινων χαρακτήρων κοινῶν εἰς ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν της, ὀφείλει νὰ παρουσιάζῃ μεγάλην ποικιλίαν. Καὶ τοῦτο συμβαίνει ἀληθῶς. Μεταξὺ τῆς Ζηλανδίας καὶ τῆς κυρίως λεγομένης Ὁλλανδίας, μεταξὺ τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Φριζίας, μεταξὺ τῆς Φριζίας καὶ τῆς Γελδρίας, μεταξὺ τῆς Χρονίγγης καὶ τῆς Βραβάντης, καίπερ πολλῶν ὑπαρχόντων δεσμῶν καὶ μεγίστης οὔσης τῆς γειτονίας, δὲν ὑπάρχει διαφορὰ ὀλιγωτέρα ἢ μεταξὺ τῶν τὰ μάλιστα ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχουσῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας, διαφορὰ γλώσσης, περιβολῆς, χαρακτήρων, διαφορὰ φυλῆς καὶ θρησκείας. Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις ἐπέθηκεν ἐπὶ τοῦ λαοῦ τούτου χαρακτῆρα ἀδιάσβεστον, ἐπειδὴ ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ ὑπῆρξε συμφωνότερος πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἢ ἐν ταύτῃ. Ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς διαφόρους συστάδας συμφερόντων ὁμοιαζόντων πρὸς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ὑδραυλικοῦ συστήματος. Ἐντεῦθεν ἐπέρχεται συνασπισμὸς καὶ ἀμοιβαία βοήθεια κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐλευθερία τῶν τοπικῶν δυνάμεων καὶ θεσμῶν. Ἡ μοναρχία δὲν ἐξήλειψε τὸ ἀρχαῖον δημοτικὸν πνεῦμα, τὸ δὲ πνεῦμα τοῦτο εἶνε τὸ κατασταῆσαν ἀδύνατον τὴν πλήρη συγχώνευσιν τοῦ κράτους εἰς ἅπαντα τὰ κράτη τὰ ποπειραθέντα αὐτῆς. Οἱ μεγάλοι ποταμοὶ καὶ οἱ βαθεῖς κόλποι εἶνε οὐ μόνον μέσα τῆς συγκοινωνίας, ἀλλ' ἐνταῦτῷ χρόνῳ καὶ δεσμοὶ ἐθνισμοῦ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ φραγμοὶ προστατεύοντες παλαιὰς παραδόσεις καὶ παλαιὰ ἔθιμα διάφορα ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τῇ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐνιαίᾳ καθ' ἕκαστον βῆμα, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι πλὴν τῆς θέας τῆς φύσεως τὰ πάντα μεταβάλλονται καὶ τὰ πάντα διὰ μιᾶς, ὡς ἡ φύσις αὐτὴ πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ τὸ πρῶτον διαβαίνοντος τὰ ὅρια τοῦ κράτους.

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ᾖ θαυμασία ἡ φυσικὴ ἱστορία τῆς Ὁλλανδίας, ἔτι θαυμασιωτέρα εἶνε ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἱστορία. Ἡ μικρὰ αὕτη χώρα, εἰς ἣν κατ' ἀρχὰς ἐπέδραμον διάφοροι φυλαὶ τοῦ γερμανικοῦ φύλου, ἡ ὑποταχθεῖσα εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ τοὺς Φράγκους, ἡ δηωθεῖσα ὑπὸ τῶν Δανῶν καὶ Νορμανδῶν, ἡ ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἐρημωθεῖσα ὑπὸ φρικωδῶν πολέμων ἐμφυλίων, ὁ μικρὸς οὗτος λαὸς ἁλιέων καὶ ἐμπόρων διασώζει τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ διὰ πολέμου ὀγδοήκοντα ὅλα διαρκέσαντος ἔτη κατὰ τῆς φοβερᾶς μοναρχίας Φιλίππου τοῦ Β' καὶ ἱδρύει δημοκρατίαν ἀποβᾶσαν τὴν κιβωτὸν τῆς σωτηρίας τῶν ἐλευθεριῶν ἁπάντων τῶν λαῶν, τὴν θετὴν πατρίδα τῶν ἐπιστημῶν, τὸ χρηματιστήριον τῆς Εὐρώπης, τὸ ἐμπορεῖον τοῦ κόσμου, δημοκρατίαν ἐκτείνουσαν τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς εἰς Ἰάβαν, εἰς Σουμάτραν, εἰς τὸ Ἰνδοστάν, εἰς Κεϋλάνην, εἰς τὴν Νέαν Ὁλλανδίαν, εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, εἰς τὴν Βραζιλίαν, εἰς τὴν Γουϊάναν, εἰς τὴν ἄκραν τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, δημοκρατίαν νικῶσαν τὴν Ἀγγλίαν κατὰ θάλασσαν, ἀνθισταμένην εἰς τὰ ἡνωμένα ὅπλα Καρόλου τοῦ Β' καὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', συναλασσομένην ὡς ἰσότιμον μετὰ τῶν μεγίστων ἐθνῶν καὶ οὖσαν ἐπί τινα χρόνον μίαν τῶν τριῶν Δυνάμεων τῶν ἰθυνουσῶν τὰς τύχας τῆς Εὐρώπης.

Ταυτὸν ἡ Ὁλλανδία δὲν εἶνε πλέον ἡ μεγάλη Ὁλλανδία τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ἀλλ' εἶνε ἀκόμη μετὰ τὴν Ἀγγλίαν τὸ πρῶτον τῶν ἀποικιστικῶν κρατῶν τῆς ὑφηλίου. Ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου κέκτηται ἡσυχον εὐημερίαν· περιωρίσθη εἰς τὸ ἐμπόριον, προώδευσεν ἐν τῇ γεωργίᾳ. Τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀπώλεσε μᾶλλον τὸν τύπον ἢ τὴν οὐσίαν· οἶκος ἡγεμόνων φιλοπατρίδων καὶ λαοφιλῶν βασιλεύει ἡσύχως ἐν μέσῳ πασῶν τῶν ἐλευθεριῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων. Ἐν τῇ χώρᾳ ἐπικρατεῖ ὁ πλοῦτος ἄνευ κόμπου, ἡ ἐλευθερία ἄνευ θρασύτητος, ὁ φόρος ἄνευ πενίας. Ὁ τόπος προοδεύει ἄνευ διασαλεύσεως, ἄνευ ταραχῶν, μετὰ τῆς ἀρχαίας πρακτικότητος, διατηρῶν ἐν ταῖς παραδόσεσιν, ἐν τοῖς ἔθεσι καὶ ἐν ταῖς ἐλευθερίαις αὐταῖς τὸν τύπον τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς. Εἶνε ἴσως ἐκεῖνο τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἔνθα ἀπαντᾶται ἡ μεγίστη δημώδης ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἐλαχίστη τῶν ἠθῶν διαφθορά. Μόνον, κατὰ τὴν ἄκραν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου, ἀσχολούμενον περὶ τὰ ὕδατά του καὶ τὰς ἀποικίας του, ἀπολαμβάνει ἐν εἰρήνῃ τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας του χωρὶς νὰ δίδῃ ἀφορμὴν εἰς λόγον περὶ αὐτοῦ, ἔχον τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδεὶς λαὸς ἐπὶ τῆς ὑφηλίου κατέκτησε διὰ μειζόνων θυσιῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πίστεώς του καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν.

*Δ.

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Χρυσομαλλοῦσα τῶν Σφακιῶν» ὁ κ. Ἀντ. Ἀντωνιάδης ἐξέδωκεν ἄρτι νέον αὐτοῦ ἔπος, ὅπερ συνέταξεν ἐπὶ τῇ βάσει ὡραίας Κρητικῆς παραδόσεως. Τὴν παράδοσιν ταύτην, ἀπόσπασμα οὖσαν τῆς δοσνοῦκω ἐκδοθησομένης βιογραφίας τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Κρήτης Ῥούσσου Βουρδουμπᾶ ἢ Βουρδουμπάκη, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐν τοῖς ἑξῆς.

Η ΧΡΥΣΟΜΑΛΛΟΥΣΑ

Ἐπὶ τοῦ δουκὸς Γραδενίγου ὑπῆρχεν ἐν Σφακίοις, ὡς καὶ σήμερον εἰσέτι σώζεται ἐπὶ ἀπατόμου βράχου, ἄνωθεν τῆς θαλάσσης, πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ὅρμου Προσγιάλου, ἐρείπιον φρουριδίου Βενετικοῦ, ὅπου διέμενε φρουρὰ Βενετῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Καπουλέτου τινός.

Ὁ φρούραρχος οὗτος, κατὰ τὰς παραδόσεις, μίαν τῶν ἡμερῶν πορευόμενος ἀπὸ Προσγιάλου πρὸς τὸ φρουρίδιον τοῦτο καὶ παρακάμπτων συναντᾷ εἰς τὸ παρακείμενον τοῦ Μεσοχωρίου φρέαρ τὴν δεκαεξαετῆ κόρην Χρυσῆν, ἐξαισίου κάλλους, τῆς οἰκογενείας Βουρδουμπᾶ (τοῦ Σπρατῆ) μετὰ τῶν θεραπαινίδων της, ἀπελθοῦσαν ἐκεῖσε πρὸς λεύκανσιν μεταξωτῆς ὀθόνης. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διεσώζετο ἀκόμη ἡ ἀρχαϊκὴ συνήθεια, καθ' ἣν τῶν πλουσίων καὶ μεγάλων οἰκογενειῶν αἱ σύζυγοι καὶ αἱ κόραι ἀπήρχοντο μετὰ τῶν θεραπαινίδων, καὶ χάριν διασκεδάσεως, εἰς τοὺς ποταμοὺς, εἰς τὰς ῥεούσας πηγὰς καὶ εἰς τὰ ῥρέατα πρὸς ἄρδευσιν ἢ λεύκανσιν τῶν ὀθονῶν, ἐξεργασίας πολλάκις τῶν ἰδίων δεσποινίδων, θεωρουμένου τοῦ ἔργου ἐπιζήλου. Ὑπὸ τοῦ ἐξόχου δὲ κάλλους τῆς κόρης καταθελχθεὶς οὗτος ὁ ἱππότης τῆς Βενετίας, ὁ ἀκόλαστος καὶ ἀσελγὴς φρούραρχος, ῥίπτεται ἐπ' αὐτῆς ἵνα τῇ δώσῃ θερμὸν φίλημα, ἀλλὰ ῥαπίζεται ἀμέσως ὑπὸ τῆς Ἑλληνίδος παρθένου κατὰ πρόσωπον καὶ λιθοβολεῖται ὑπὸ τῶν θεραπαινίδων. Τότε ὀργισθεὶς ὁ Φράγκος ἐξάγει τὴν μάχαιράν του καὶ κατακόπτει σκληρῶς ἀμφοτέρας τὰς ὄπισθεν τῆς ὠμοπλάτης κυματιζούσας μεγάλας ξανθὰς πλεξούδας τῆς κεφαλῆς της, καὶ ἀπέρχεται φέρων αὐτὰς ὡς λάφυρον κατακτήσεως καὶ τερπνὸν ἐνθύμημα τῆς ἐν τῇ παραδόξῳ καὶ τραχείᾳ ταύτῃ ἐπαρχίᾳ τῶν Σφακιῶν διαμονῆς του· διὰ τῶν πλοκάμων τούτων τίς οἶδε πόσων ἱππότων τῆς Βενετίας φίλων του τὰ στήθη νὰ στολίσῃ διενοεῖτο!

Ἡ νέα κόρη ἐπιστρέφει ἀμέσως εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη διὰ τὴν προσβολὴν αὐτὴν τῆς παρθενικῆς της κόμης, ἀκρωτηριασθείσης ὑπὸ τῆς βεβήλου καὶ ἀνάνδρου χειρὸς τοῦ Καπουλέτου. Ὁ πατὴρ βλέπει ταύτην εἰς τοιαύτην ὀδύνην, συναισθάνεται τὸ μέγεθος τῆς προσβολῆς, ὀργίζεται, ἀποθηριοῦται, ὁπλίζεται, ἀπέρχεται καὶ σπεύδει παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων του εἰς ἐκδίκησιν· ὡς λέων συναντᾷ ἀμέσως τὸ θήραμά του, τὸν φρούραρχον αὐτὸν Καπουλέτον καὶ κατακρεουργεῖ τοῦτον· ἡ φρουρὰ λαμβάνει μέρος πρὸς ἐκδίκησιν καὶ συνάπτεται τότε μάχη πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βουρδουμπᾶ ἤτοι τῶν Σκορδύλιδων· καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φρουρῶν καταστρέφονται, ἀποσυρθέντων τῶν ἄλλων καὶ κατακλεισθέντων ἐν τῷ φρουρίῳ. Ἀναγγέλλεται δὲ τὸ συμβὰν εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς νήσου ἐν Χανίοις, καὶ κεραυνοὶ ἑτοιμάζονται νὰ ἐπιπέσωσι καὶ καταστρέψωσι τὴν οἰκογένειαν Βουρδουμπᾶ· ἡ οἰκογένεια τότε αὕτη μὴ δυναμένη νὰ σωθῇ κατέφυγε πάραυτα εἰς χωρίδιον καλούμενον Σαμαριὰν τῆς Ἁγίας Ῥουμέλης τῶν Σφακίων, κειμένην ἐπὶ ἀποτόμου θέσεως, καὶ διὰ φάραγγος ἀδιαβάτου μόνον συγκοινωνοῦσαν. Ἐκεῖ ὀχυροῦται μετὰ 17 ἀνδρείων ἐκ τῶν συγγενευουσῶν οἰκογενειῶν Πατέρων καὶ Ψαρομηλίγγων, ἀποφασισάντων νὰ συμμετάσχωσι τῆς τύχης τῆς

οἰκογενείας Βουρδουμπᾶ, νὰ ἀποκλεισθῶσι καὶ νὰ παραστήσωσι πολεμικὸν δρᾶμα τῆς ἀντιστάσεως, ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῆς τιμῆς, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ κατὰ τοῦ ἀτίμου καὶ ἀπανθρώπου δεσποτισμοῦ. Μετὰ τῶν ἀποκλεισθέντων αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ μνηστὴρ τῆς Χρυσῆς Πῶλος ἐκ τῆς οἰκογενείας Ψαρομηλίγγων εἰκοσαέτης περίπου νέος, ὡραῖος καὶ ῥαδινός· καταφθάνει ὁ ἄγριος ἐνετικὸς στρατὸς καὶ ἀρχίζει τὴν προσβολὴν κατὰ τῶν ὀχυρωθέντων ἐκεῖ ἀνδρείων, ἀλλ' ἀποκρούεται ἐρρωμένως καὶ δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ κρησφύγετον τοῦτο· αὐτόθι παραμένει ἡ οἰκογένεια μετὰ τῶν ἡρώων τούτων ἐπὶ μῆνας δεκαεπτά, ἀντικρούουσα καθ' ἑκάστην τὰς προσβολὰς τῶν ἐπιδρομέων πολιορκητῶν, ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τῶν ἐνδιαιτημάτων τῶν αἰγάγρων καὶ τῶν ἀτραπῶν, τὰ ὁποῖα ἡ φύσις, φαίνεται, ἐδημιούργησεν ἐκεῖ καταφύγιον ἀνέκαθεν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῆς τυραννίας.

Οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι πολεμισταὶ ἐτροφοδοτοῦντο ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ τῶν πέριξ κατοίκων διαφόρων χωρίων, ὅσον ἦτο δυνατόν, ῥιπτομένων αὐτοῖς κρύφα ἄνωθεν τροφῶν, εἴτε ἐν ὥρᾳ σκοτεινῇ νυκτὸς, εἴτε ἐν χρόνῳ παρωργισμένης φύσεως, ἐρχομένης ὡς σύμμαχος, ὅπως ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν διὰ τῆς χιόνος, διὰ τῶν καταιγίδων καὶ τῶν κεραυνῶν τοὺς φαύλους πολιορκητάς, ἀφοῦ ἀνθρωπίνη δύναμις ἄλλη δὲν ἐπήρχετο βοηθός· ἐκεῖ διεδραματίσθη ἐπὶ δεκαεπτὰ μῆνας τὸ συγκινητικὸν δρᾶμα τῆς *ἀδίκου ἐπιθέσεως* μὲ τὴν *ἄμυναν* καὶ τὴν *ἐκδίκησιν*, τῆς *τιμῆς* μὲ τὴν *ἀκολασίαν*, τῆς *ἐλευθερίας* μὲ τὸν δεσποτισμόν, τοῦ *ἔρωτος* μὲ τὴν *πίστιν* τῆς *συγγενικῆς ἀφοσιώσεως*, μὲ τὴν θυσίαν πάσης ἀναπαύσεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς. Ἐκεῖ ἄπαντα τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας διετέλουν εἰς ἀκατάπαυστον ἀγῶνα ἀπηλπισμένης ἐγκαρτερήσεως καὶ γενναιότητος κατὰ πανισχύρου καὶ τρομερᾶς ἐξουσίας. -

Κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον ὅμως μῆνα παρητήθησαν οἱ πολιορκηταὶ πάσης περαιτέρω ἐπιθέσεως παθόντες καταστροφὰς μεγάλας, καὶ διότι ἠρξατο πλέον νὰ ἐξεγείρεται ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακίων καὶ νὰ λαμβάνῃ αὕτη μέρος ἐνεργητικώτερον ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἄλλων τῶν μετασχόντων τῆς τύχης αὐτῆς εἰς τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου κλάδου τῶν συγγενῶν, οὓς ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶχεν εἰς ἕκαστον χωρίον τῆς ἐπαρχίας· ἡ οἰκογένεια ἐξέρχεται τότε τῆς Σαμαρᾶς μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας, ἐξαπλοῦται πέριξ τῶν χωρίων ἐκεῖ, μένει ὅμως ἱκανὰ ἔτη προφυλαττομένη πάντοτε πλησίον τοῦ ἀσύλου καὶ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν ἢ τὸν θάνατον τοῦ Δουκὸς Γραδενίγου ἡ οἰκογένεια Βουρδουμπᾶ ἐπανέρχεται εἰς Πρόσγιαλον· ἡ δὲ κόρη Χρυσῆ, τῆς ὁποίας ἡ ὡραιότης ἐξ ἑνὸς μέρους καὶ ἡ φαυλότης ἑνὸς Καπουλέτου ἐξ ἑτέρου, ἐγέννησαν τὰ δεινὰ ὅλα ταῦτα καὶ ἐπήνεγκον τόσας καταστροφὰς, ἡ κόρη λέγομεν αὕτη κυριευθεῖσα ὑπὸ δεινῆς μελαγχολίας, βλέπουσα καθ' ἑκάστην τὴν δεινὴν τραγῳδίαν τοῦ θανάτου, τῶν στερήσεων, τῆς ταλαιπωρίας ἐν γένει καὶ συλλογιζομένη ἑαυτὴν ὡς ἀφορμὴν ὅλων αὐτῶν, μοιραίως καὶ εἰς βαθμὸν παραφροσύνης περιελθοῦσα, ἀπέθανεν ὑπὸ μαρασμοῦ ἕνεκεν ἀσιτίας. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος, λέγουσιν, ἔφερεν αὕτη βαθέως κάλυμμα μαῦρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ περιέπασσεν ἢ ἤλειφε πάντοτε τὸ ὡραῖον πρόσωπόν της μὲ ἄλευρον ἢ ζύμην ἄρτου, ἵνα κρατῇ αὐτὸ ὑπὸ παραμόρφωσιν, ἤτοι ἐν ἀσχημίᾳ, φοβουμένη καὶ πάλιν, ὡς ἔλεγε, τὴν εἰσβολὴν Καπουλέτου τινός· ἡ Χρυσῆ, διηγοῦνται, μόλις ἐπέζησε νὰ ἴδῃ ἀρθεῖσαν τὴν πολιορκίαν, ὅτε καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς εὗρεν ἀμέσως τὸν θάνατον ἐκ τῆς λύπης της μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς κόρης. Ἡ Χρυσῆ ἐτάφη εἰς ἐκκλησίδιον ἐκεῖ, καὶ ἐκτοτε ἔμεινε τὸ ὄνομα *τῆς Χρυσῆς τὸ μνῆμα* κατὰ τὸν χρόνον ὅλον αὐτὸν τῆς πολιορκίας· ἡ Χρυσῆ ἐκέντα, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, τὰς πολεμικὰς σκηνὰς αὐτάς· εἶχεν ἀπεικονίσῃ ὅλους τοὺς ἀνδρείους πολεμιστὰς καὶ ἰδίως τὰ κατορθώματα τοῦ ἀδελφοῦ της Ῥούσου καὶ τοῦ μνηστῆρός της· ὁ δὲ μνηστὴρ Πῶλος καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας καὶ τὸν θάνατον τῆς μνηστῆς του, δὲν ἀπεμακρύνθη τῆς θέσεως ἐκείνης, ἀλλὰ μονήρη καὶ ἐρημίτου βίον προτιμήσας νὰ διάγῃ εὕρηνει πάντοτε διὰ τῆς φόρμιγγός του ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μνηστῆς του, δίδων διέξοδον εἰς τὰ τοιαῦτα λυπηρὰ αἰσθήματά του· καὶ ὡς ἀναπαυτήριον ἐξελέξατο τὴν σκιὰν μιᾶς Σφενδάμου τὸν τάφον ἐκείνης ἀντικρυζούσης, καὶ ἐκεῖ κατέλυσε καὶ οὗτος νεώτατος τὸν πλήρη πικρίας βίον του, δοθέντος τοῦ ὀνόματός του εἰς τὸ συνθρηνοῦν ἐκεῖνο δένδρον ἡ *Σφένδαμος τοῦ Πώλου*.

Περὶ

ΦΙΛΟΦΡΟΝΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑΣ.

Ἐν τοῖς συναγελαστικοῖς ζῴοις ἡ ἐκ ζωηρῶν συναισθημάτων προερχομένη νευρικὴ κλόνησις ἀνανακλᾶται συχνάκις καὶ εἰς τὸ περιφερικὸν σύστημα τῶν νεύρων καὶ προκαλεῖ ἀκουσίας κινήσεις διαφόρους ἐν τοῖς διαφόροις γένεσι τῶν ζῴων. Ὁ ἵππος ἀνησυχῶν ὀρθοῖ τὰ ὦτα, ὁ κύων σείει τὴν οὐρὰν εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς καὶ πρὸς ἐκδήλωσιν ὁμοίου συναισθήματος, ἡ γάτα κυρτοῖ τὴν ῥάχιν καὶ μιυρίζει.

Αἱ τρυγόνες ἐκδηλοῦσι τὸν ἔρωτά των διὰ φιλημάτων ἀληθινῶν. Ἐπίσης καὶ ὁ κύων τρόπον τινὰ φιλεῖ τὴν χεῖρα τοῦ κυρίου του, λείχων αὐτὴν εἰς ἐκδήλωσιν ἀγάπης· τοὐναντίον δὲ ὁσάκις φοβεῖται τὸν αὐτὸν κύριόν του κλίνει τὴν κεφαλὴν καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἕρπει ἢ ἀνακλίνεται ὕπτιος.

Ὁ ἄνθρωπος, ὢν τὸ ἀνώτατον τῶν ἐπιγείων ζῴων καὶ οὐδὲν πλέον, ἐκφράζει ὡς ταῦτα τὰ αἰσθήματά του δι' ἀνανακλαστικῆς μιμικῆς, τόσῳ μᾶλλον περιέργου καὶ διδακτικῆς ὅσῳ ὀλιγώτερον εἶναι πεπολιτισμένος, ἤτοι ὅσῳ ὀλιγώτερον δύναται νὰ δεσπόζῃ ἑαυτοῦ. Τινὲς δὲ τῶν ἐκφραστικῶν κινήσεων τῶν ἀρχετύπων ἀνθρώπων παρέμειναν ὡς συμβολικαὶ ἐκδηλώσεις τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ συναισθήματος. Ἡ πρηνὴς προσκύνησις, ἡ ἐν χρήσει ἔν τισι δεσποτικαῖς μοναρχίαις τῆς ἀνατολῆς, οἷον ἐν Σιάμ, ἐστὶ προδήλως ἀνάλογος τῇ ἑρπυστικῇ κινήσει τοῦ πεφοβημένου κυνός. Ὁ ἀσπασμὸς τῶν ποδῶν καὶ αὐτὸς ὁ τῶν χειρῶν ὁμοιάζει τὰ μάλιστα τῇ πράξει τοῦ κυνός, λείχοντος τοὺς πόδας ἢ τὰς χεῖρας τοῦ κυρίου του. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος προσκτᾶται τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, καὶ οἱ μιμικοὶ τύποι καθίστανται ἧττον δουλικοί, ἧττον κτηνώδεις. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πλέον, ὡς ἐν Σιάμ, «τὸ ζῷον τοῦ βασιλέως»· ἀποσέργει τύπους ταπεινωτικωτάτους, τούτου δ' ἕνεκα τὰ πρὸς ἐκδήλωσιν σεβασμοῦ σχήματα ἀπλοποιοῦνται. Αἱ ἡμέτεραι ἐλαφραὶ προσκλίσεις τῆς κεφαλῆς εἰσὶ κατὰ σύμβασιν σύνοψις τῆς πάλαι προσκυνήσεως. Σχεδὸν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ὁ μετὰ σεβασμοῦ χαιρετισμὸς συνίσταται εἰς πρόσκλισιν τῆς κεφαλῆς καὶ εἰς ἐπίθεσιν τοὐλάχιστον τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐπὶ τοῦ στήθους· οὔτω δ' ἡ στάσις τοῦ χαιρετίζοντος ἐμφαίνει, ὅτι λαμβάνει οὗτος τὴν ἀντίθετον τῆς ἀμύνης θέσιν. Ὁμοίως τὸ ὀρέγειν τὴν δεξιὰν εἰς ἕτερον σημαίνει, ὅτι παραδίδεται ὁ ὀρέγων τὴν χεῖρα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἄλλου.

Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος, νοήμων φύσει ὤν, ἐποίκιλε πολλαχῶς τὴν κωμῳδίαν τῶν τύπων τοῦ χαιρετισμοῦ· προστεθείσθω δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι αἱ ἐκφραστικαὶ κινήσεις ποικίλλουσι κατὰ τὰς διαφόρους χώρας καὶ τὰ διάφορα γένη ἀνθρώπων. Τὸ φίλημα, ὅπερ οἱ Εὐρωπαῖοι θεωροῦσιν ὡς τὸ φυσικώτατον καὶ τρυφερώτατον δεῖγμα ἀγάπης, εἶναι ἄγνωστον τοῖς Αὐστραλοῖς, τοῖς Παπούαις, τοῖς Ἐσκιμώοις, τοῖς Φουεγίοις, τοῖς δυτικοῖς Ἀφρικανοῖς, τοῖς Λάπωσι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν Πολυνησίων· λέγομεν δὲ τοῖς πλείστοις, διότι ὁ Κοὺκ ἀναφέρει, ὅτι οἱ τῆς Τόγκας ἰθαγενεῖς ἠσπάζοντο τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Πολυνησίας τὸν φιλικὸν ἀσπασμὸν ἀντικαθίστησι τύπος τις πολύπλοκος, συνιστάμενος πρὸ πάντων εἰς τὴν προστριβὴν τῆς ῥινὸς τοῦ δεξιουμένου μετὰ τῆς ῥινὸς τοῦ φίλου του. Ἐν Μαλαισίᾳ καὶ ἐν Σινικῇ ἐστὶ συνήθης ὁ αὐτὸς περίπου χαιρετισμός, ἀλλ' ἐκεῖ οἱ χαιρετίζοντες ἀναπνέουσι τῇ ῥινί, ὡσεὶ εἰσπνέοντες τὴν εὐοσμίαν ἐκείνου, ὃν ἀγαπῶσιν ἢ προσποιοῦνται ὅτι ἀγαπῶσιν. Ἐν τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ ἐστὶ καταφανὴς ἡ ζῳώδης μιμική.

Αἱ ἐξηυγενισμέναι συνήθειαι, οἱαιδήποτε ἂν ὦσιν, ἅμα γενόμεναι ἀσπασταί, τελειοποιοῦνται ἐπ' ἄπειρον· καθίστανται δὲ ποικιλώτατα καὶ πολυπλοκώτατα, καὶ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν μεταποιοῦνται εἰς ἀκραιφνεῖς ἀνθρωπείους συνηθείας διαφόρους, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ εἴδους τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς κεφαλῆς χαιρετισμὸς ἐμφαίνει ἱκανῶς προωδευμένην κοινωνικὴν κατάστασιν, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐπινοήσει τῶν ἐνδυμάτων τελευταίαν πασῶν ἐκάλυψε τὴν κεφαλήν. Ἡ ἐπαφὴ δὲ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ μέλους τοῦ σώματος τοῦ ἄλλου ὑπεμφαίνει ἐνίοτε εὐχαριστίαν ἢ ἀποδοχὴν ὑποχρεώσεως. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Τόγκας ἔφερον εἰς τὴν κεφαλὴν πᾶν τὸ διδόμενον αὐτοῖς ἢ πᾶν τὸ δι' ἀνταλλαγῆς προσκτώμενον. Ὅθεν ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιστάσει τὸ τοιοῦτο σχῆμα ἐσήμαινεν ἀποδοχὴν ἐμπορικῆς συμφωνίας.

Ἐν ταῖς χώραις, ἐν αἷς ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου τίθεται ἐν μοίρᾳ Καρός, τὸ προπορεύεσθαι εἶναι ἔνδειξις ἀβρότητος πρὸς τοὺς ἄλλους. Τοιοῦτον ἔθιμον ἐπικρατεῖ λόγου χάριν ἐν Νέᾳ Καληδονίᾳ. Ὁμοίως ἐν Μαλαισίᾳ ἡ εὐγένεια ἀπαιτεῖ, ἵνα εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ στρέφωσι πρὸς τοὺς ἄλλους τὰ νῶτα, βλέποντες πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔχωσι κεκαλυμμένην τὴν κεφαλήν· ἡ ἔννοια δὲ τοῦ τύπου τούτου εἶνε πρόδηλος. Ἐν Ταϊτᾷ δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γουλιέλμου Ρουθρῦκί, ἄν τις ἤγγιζε τὰ σχοινία σκηνῆς διέπραττεν ὕβριν πρὸς τὸν ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦντα· καὶ τοῦτο διότι ἡ πλευρὰ τῆς σκηνῆς, ἐπειδὴ δὲν προφυλάσσει ὡς οἱ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἢ τῶν ἀδιακρίτων, δέον νὰ σφαλίζηται διὰ τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ.

Ἐν πολλαῖς δὲ χώραις οἱ ἄνθρωποι δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὰ σχήματα μόνον, ἀλλὰ παρεδέχθησαν σύμβολα εἰρήνης, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς ῥητὴν ὑπόσχεσιν. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ εἶναι περίεργος ἡ σύμπτωσις τῶν συνηθειῶν ἐθνῶν διαφορωτάτων ἀλλήλοις. Οὕτω τὰ λευκὰ ὑφάσματα καὶ οἱ χλοεροὶ κλάδοι ὑποδηλοῦσιν εἰρηνικὰς διαθέσεις οὐ μόνον ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν Πολυνησίᾳ.

Ἐν Ναυκαίδᾳ ἡ τῶν τρόπων εὐγένεια ἐχώρει ἐνίοτε ἐμπράκτως μέχρι τοῦ σημείου, εἰς ὃ κατ' ἐπίφασιν χωροῦσιν οἱ τύποι πεπολιτισμένων κοινωνιῶν. Ὁ ξενίζων συνεταυτίζετο μετὰ τοῦ ξένου καὶ ἡ ἀπεριόριστος αὕτη οἰκειότης ἐξεδηλοῦτο συμβολικῶς δι' ἀνταλλαγῆς τῶν ὁ

νομάτων. Ἅμα δὲ γενομένης τῆς φιλικῆς ταύτης ἀνταλλαγῆς, ὁ ξένος ὑποκαθίστη ἐν πᾶσι τὸν φίλον του, διατιθεὶς κατὰ βούλησιν τόν τε οἶκον καὶ τὴν γυναῖκα ἐκείνου.

Εἰς τὰς μιμικὰς συνηθείας τῆς εὐγενείας τῶν τρόπων ἐνωρὶς προσετέθησαν καὶ τυπικαὶ φράσεις. Ἐν ταύταις δὲ ἀποτυποῦται ἡ ἰδιοφυΐα ἢ ἡ ἰδιοτροπία ἑκάστου λαοῦ. Οἱ ἡκιστα πεπολιτισμένοι, ὡς οἱ Νεοκαληδόνιοι, περιορίζονται εἰς κινήσεις, ἄνευ φράσεων. Καὶ οὗτοι, ὡς καὶ ἄλλοι νησιῶται τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ πολλοὶ τῶν ἀγρίων λαῶν, ἰδίᾳ οἱ Καλμοῦκοι, στεροῦνται λέξεως σημαινούσης τὸ *εὐχαριστῶ*. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν κάπως πεπολιτισμένων λαῶν ἔχουσι τυπικάς τινας καθιερωμένας φράσεις. Τοιαῦται ἀπαντῶσιν ἐν χρήσει καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς στέππαις τῆς βορείου Ἀσίας. Οἱ καλῶς ἀνατεθραμμένοι Κιργίζιοι συναντῶντές τινα ὀφείλουσι νὰ ἐρωτήσωσι: «Τίνες οἱ ἑπτὰ πρόγονοί σου;» εἶναι οὗτος ὁ γενεαλογικὸς χαιρετισμός. Οἱ Μογγόλοι Καλμοῦκοι βλέποντες ἐπιφανῆ ξένον κλίνουσι γόνυ, ἐπιφωνοῦντες· «Ἀγάπη! εἰρήνη!» εἶτα δ' ἐρωτῶσι τὸν ξένον, πῶς φαίνονται αὐτῷ τὰ νερὰ τῆς Μογγολίας. Ἡ τυπικὴ τῶν Σινῶν εὐγένεια εἶναι δικαίῳ τῷ λόγῳ πεφημισμένη· ἔχουσιν οὗτοι παραγγέλματα, νόμιμα κανονίζοντα πάντας τοὺς τύπους τῶν κοινωνικῶν σχέσεων· διότι, κατὰ τὸν Κομφούκιον, αἱ διατυπώσεις εἰσὶ τὰ πρότυπα τῶν ἀρετῶν· διατηροῦσι δὲ τοὺς τύπους ἐκείνους οἱ Σῖναι, ἀπομνημονεύουσιν καὶ ἔστιν ὅτε συμπληροῦσιν αὐτούς. Ἡ τοιαύτη δ' ὑποκατάστασις τῶν τύπων καὶ δὴ τῶν τυπικῶν μορφασμῶν εἰς τὰ γενναῖα αἰσθήματα ἀπαντῶσι κατὰ κανόνα παρὰ πᾶσι τοῖς ἠθικῶς ἐκπεπτωκόσι λαοῖς. Ἄραβες τῆς Ὑεμένης συναντῶντες ἀλλήλοις ἀμιλλῶνται τὶς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἄλλον εἰς τὰς φιλοφρονήσεις· σπεύδουσι τὶς νὰ πρωτοφιλήσῃ τὴν χεῖρα τοῦ ἄλλου, πάντοτε ὅμως ὁ πρεσβύτερος ὀφείλει νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς φιλοφροσύνας. Οἱ Πέρσαι, περὶ ὧν πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ περιηγηταὶ λέγουσιν ὅτι εἶναι πανοῦργοι, δόλιοι, ὑποκριταί, ἀνηθικώτατοι, οἱ Πέρσαι ὑπερέχουσι πάντων τῶν λαῶν κατὰ τὴν ἀβρότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς συμπεριφορᾶς. Μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ μετὰ πολλὰς ἀμφισβητήσεις δέχεται ὁ Πέρσης νὰ προπορευθῇ ἄλλου. Τὸν δ' ἐπισκεπτόμενον αὐτὸν θεωρεῖ «δεσπότην» τὰς καπνοσύριγγας, τὸν ἵππον, τὰ ἐνδύματα λέγουσι «δῶρα τῷ δεσπότῃ» τὸν οἶκον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ καὶ ἔτι πλέον τὴν ἔπαυλιν καὶ ὅλην τὴν ἐξοχὴν προσφέρουσιν αὐτῷ. Οἴκοθεν ὅμως ἐννοεῖται ὅτι σφόδρα ἀδιάκριτος θεωρεῖται ὁ ὑπολαμβάνων πραγματικὰς τὰς τοιαύτας μεγαλοπρεπεῖς προσφοράς.

Τὸ σύντομον τοῦτο ἀπάνθισμα τῶν τύπων τῆς συμπεριφορᾶς ἀρκεῖ ὅπως καταδείξῃ τὰς κυριωτάτας φάσεις τῆς ἀβρότητος τῶν τρόπων καὶ τῶν συναφῶν ταύτῃ. Ὡς πᾶσαι αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις καὶ αἱ περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος μεταβάλλουσι χαρακτῆρα καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλεται καὶ ἀναπτύσσεται ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς. Ἐν ἀρχῇ δουλικὴ μίμησις τῶν κινήσεων τοῦ ζῴου, εἶτα δ' ἁπλότης ἢ συντομή τῆς βδελυρᾶς ἐνίοτε μιμικῆς ταύτης· εἶτα δὲ ἀναπλήρωσις διὰ τυπικῶν φράσεων καὶ ἐπειδὴ αἱ λέξεις οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν, αἱ τυπικαὶ ἐκεῖναι φράσεις εἶναι ὑπερβολικώταται, κατ' ἀντίθετον λόγον τῆς εἰλικρινείας τοῦ λέγοντος. Ἐκ πάντων τῶν αὐλικῶν, τῶν ἀσπαζομένων τοὺς πόδας τοῦ Ἐλαιγαβάλου καὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων τῆς παρακμῆς, οὐδεὶς αὐτῶν οὐδὲ βανίδα τοῦ αἵματός του θὰ ἐθυσιάζεν ἀσμένως ὑπὲρ τοῦ κυρίου του, ὃν ἀναιδῶς ἐκολάκευε. Ἐπίσης οὐδεὶς ὑπολαμβάνει σοβαρὰν τὴν βασίλειον τάξιν τοῦ Βυζαντίου, ἧς λείψανα περισώζει ἡ καθ' ἡμᾶς κοινωνία.

Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν παρά τε τοῖς λαοῖς καὶ τοῖς ἰδιώταις ἡ τῶν τρόπων ἀβρότης εἶναι ὑπερβολικὴ κατ' ἀντίθετον λόγον τῆς ἠθικῆς ἀξίας. Ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ ἡμῶν τῶν εὐρωπαίων, ἡ πιθηκικὴ καὶ ἀνειλικρινής, εἶναι κατὰ μέγα μέρος κληρονομία τοῦ Βυζαντίου, προώρισται δὲ νὰ ἁπλοποιηθῇ μεγάλως, ἂν ὡς πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ἀνυψωθῇ ὁ χαρακτὴρ ἡμῶν, καθιστάμενος σεμνὸς καὶ εἰλικρινής.

[Ch. Letourneau]. Πλ.

Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΜΑ

ὑπὸ Hugo Zöllner.

Κατὰ πάντα τὰ διδόμενα ἐντὸς 8—10 ἐτῶν ἡ τομὴ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ ἔσται γεγονὸς τετελεσμένον καὶ οὐχὶ ἁπλῆ μόνον ὑπόθεσις. Ὁ κ. Λεσσὲψ θὰ δύνηται τότε νὰ ἐναβρύνηται ὅτι ἐπετέλεσε δύο γιγάντεια ἔργα, πρωτεύοντα μεταξὺ τῶν μεγίστων ἐκτελεσθέντων τοιούτων δημοσίων, οὐ μόνον τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν. Οὐδόλως βεβαίως δύναται νὰ συγκριθῇ ὡς πρὸς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον ἡ σημασία τῆς σκοπουμένης διώρυχος τοῦ Παναμᾶ πρὸς τὴν συνάδελφον αὐτῆς τὴν τοῦ Σουέζ· ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Σινικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ἀφ' ἑτέρου εἶνε ἀναντιρρήτως μεγαλοπρεπεστέρα τῆς διὰ τῆς διώρυχος τοῦ Παναμᾶ προοιωνιζομένης. Ἡ τομὴ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ θὰ προσπελάσῃ τῷ εὐρωπαϊκῷ κόσμῳ μέρος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς βορείου καὶ μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὅλον τὸν Νότιον Ὠκεανὸν, καὶ ἐν ἥσσονι μοίρᾳ τὴν Ἰαπωνίαν, Σινικὴν καὶ Αὐστραλίαν, ἀλλὰ

τὴν *μερίδα τοῦ λέοντος* ἐκ πάντων τῶν πλεονεκτημάτων θὰ δρέψωσιν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι· ἡ θαλασσία ὁδὸς ἡ ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Βαλπαρέζον θὰ βραχυνθῇ ἀπὸ 4300 θαλασσίων μιλίων εἰς 1600, ὡς καὶ ἡ ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Ἅγιον Φραγκίσκον ἀπὸ 6400 εἰς 1700. Προσέτι δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ δὲν θὰ χρησιμεύσῃ τῇ ἀτμοπλοΐᾳ τόσον, ὅσον ἡ σουεζικὴ ὁδός. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ὡς ἐκ τῶν τοπικῶν ἀνέμων ἀδύνατος καθίσταται τοῖς ἱστιοφόροις ὁ διὰ τῆς σουεζικῆς διώρυχος πλοῦς, θὰ εἶνε δυνατὸν ἀφ' ἑτέρου, εἰ καὶ δυσκόλως ὀλίγον, νὰ διαπλέωσι ταῦτα δι' ἀμφοτέρων τῶν στομίων τῆς διώρυχος τοῦ Παναμᾶ.

Ἂν καὶ ἡ νέα ἐπιχείρησις τοῦ κ. Λεσσὲψ εἶνε καθ' ἑαυτὴν ἱκανῶς μεγάλη, ὥστε νὰ δύνηταί τις νὰ καλέσῃ αὐτὴν τεραστίαν, ἡ ἀπόστασις ὅμως, καὶ μάλιστα ἡ ἰδιαιτέρα κατάστασις τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἐκτελεσθήσονται αἱ τῆς διώρυχος ἐργασίαι, οὐκ ὀλίγον συμβάλλονται εἰς τὴν γένεσιν ἐνδοιασμῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Ὁ ἰσθμὸς τοῦ Παναμᾶ εἶνε λίαν ἀλλόκοτος, παράδοξος καὶ ὀλίγον μόνον γνωστὴ χώρα, καὶ περ ἀπὸ τριῶν αἰώνων πολυφοίτητος ὁδός. Τίς ἠδύνατο νὰ διαμείνῃ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὸ μῆκος ὁλοκλήρου τῆς ὁδοῦ τῆς ἐνεργουμένης διώρυχος μετὰ οὐλοτρίχων μόνον Μαύρων καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μετὰ Μαύρων συγκοινωνῶν; Ἡ αὐτόνομος πολιτεία τοῦ Παναμᾶ, ἧς αἱ σχέσεις πρὸς τὴν ὁμόσπονδον δημοκρατίαν τῆς Κολομβίας οὐδόλως εἰσὶ στεναί, ἀριθμεῖ ὅσους φαιοὺς, τοσούτους καὶ μαύρους ὑπηκόους· —ἐξ ἑκατέρων 100 χιλιάδας περίπου— οἱ ἐξ Ἰνδῶν δὲ καταγόμενοι κατοικοῦσι μακρὰν τῆς μεγάλης συγκοινωνίας ἐν τοῖς ἀπροσίτοις ἐνδοτέροις μέρεσι, καὶ οἱ ἐκ τῶν 50 χιλιάδων Κρεόλων λευκοὶ ἢ ἡμίλευκοι, οἵτινες παριστῶσι τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, ἀναφαίνονται, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν φυλὴν τῶν Μαύρων, σποράδην καὶ ὀλίγον μόνον. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ ἄλλως, ἀφ' οὗ ὁ λευκὸς ἐν τούτῳ τῷ κλίματι πάντοτε μεταβατικῶς μόνον, οὐδέποτε δὲ μονίμως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διατρίβει, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἐργάζεται; Οἱ ἀπὸ Ἱσπανῶν καταγόμενοι Κρεόλοι θὰ κυβερνῶσι καὶ βραδύτερον, ὡς μέχρι τοῦδε, τὴν πολιτικὴν, ὁ βόρειος Ἀμερικανὸς ἢ ὁ Εὐρωπαῖος ξένος θὰ ἐξουσιάζῃ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς δημοσίας ἐπιχειρήσεις· ἀνελέγκτως δὲ δύναταί τις νὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι, ἂν δὲν ἀναπτυχθῶσι νέαι καὶ κραταιαὶ φυλαί, πάντοτε αἱ ταπειναὶ ἐργασίαι θὰ μένωσι τῷ ῥωμαλέῳ Μαύρῳ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἄφροντις καὶ ῥᾴθυμος αὕτη φυλή, ἀφ' ἧς ἐποχῆς οὐδὲν πλέον ἀναγκάζει αὐτὴν, παρεδόθη εἰς ἄκραν ῥαστώνην, εὑρίσκομεν ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ, ἥτις ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἀφθονίαν τῶν λαμπροτέρων πρὸς εὐζωΐαν μέσων, τὸ παράδοξον τοῦτο ὅτι σχεδὸν πάντα εἰσάγονται ἔξωθεν, ὅτι τὰ ἡμερομίσθια καὶ τῶν οὐδενὸς λόγου ἀξίων ἔργων εὑρίσκονται εἰς μεγίστην δυσαναλογίαν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ *ἀκρίβεια τῆς ζωῆς* εἶνε καὶ ἐνταῦθα τόσον μεγάλη, ὅσον ἐν πάσῃ τῇ Ἀμερικῇ καὶ ἐν αὐτῇ προσέτι τῇ Καλιφορνίᾳ.

Περὶ καλλιεργίας τῆς γῆς, ἐκτός τινων φυτειῶν τῆς βανανέας, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ· σύμπασα ἡ χώρα ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῶν μεσογειοτέρων εἶνε πλουσία εἰς δάση, ἔρημος σχεδὸν, κενὴ ἀνθρώπων, ἧς ἡ παραδείσιος σκηνογραφία δὲν ἀποζήμιοῖ πάντοτε τὸν ὁδοιπόρον διὰ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἀνέσεως. Οὐδεμία ὑπάρχει ἐπὶ τῆς οἰκουμένης μεγαλειτέρα ἀντίθεσις ὡς αὕτη ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἰσθμῶν τοῦ Σουὲζ καὶ Παναμᾶ. Ἐκεῖ κιτρίνη, μονότονος τῆς ἐρήμου ἄμμος, ἄνευ δένδρων, ἄνευ θάμνων, πρὸς τούτοις λαμπρὰ τῆς πορφύρας χρώματα καὶ ἀπωτέρω ὀγκώδη καὶ φαλακρὰ βραχώδη ὄρη· ἐνταῦθα μαγευτικὸν μῖγμα ἀρχεγόνων δασῶν μετρίου ὕψους, περιρρύτων, ἀδιαβάτων, διακοπτομένων ὑπὸ σειρᾶς αὐτοφύτων λόφων καὶ ὀρέων. Καί τοι δὲ ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς ὀλίγον οἱ φοίνικες καὶ ἕτεροι τῶν τροπικῶν βλαστοὶ τοῦ Παναμᾶ ἐνταῦθα, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ φύσει, ἔνθα ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ περιπτύσσονται ἀλλήλους, τὰ ἐπιμελῶς περιπεφραγμένα καὶ τὰ κατακορῶντα ἡμέτερα θερμοκήπια, ἐν τούτοις τὸ παρθένον δάσος τοῦ Παναμᾶ μετὰ τῶν σπανίως φαινομένων κατοίκων αὐτοῦ παρέχει τῷ ἐξ Εὐρώπης ἐρχομένῳ φυσιοδίφῃ ὁλόκληρον κόσμον, πρὸς μελέτην τοῦ ὁποίου ἀπαιτοῦνται οὐχὶ ἑβδομάδες, ἀλλ' ἐνιαυτοὶ καὶ βίος ὁλόκληρος ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν ταύτῃ τῇ πλησμονῇ τῶν φυτειῶν, ἥτις ἐκπλήττει τὸν ἐρευνητὴν, ἔγκειται μία τῶν μεγίστων διὰ τὰς ἐργασίας τῆς διώρυχος δυσκολιῶν. Τὸ κωλῦον τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν κίνησιν ἀρχέγονον δάσος φύεται ἐνταῦθα οἴκοθεν, ὡς ἄγριον φυτόν, οἱ μικροὶ ἀσήμαντοι ποταμίσκοι ἐξογκοῦνται κατὰ Νοέμβριον καὶ ἀποκτῶσι τὸ εὖρος τοῦ Ῥήνου καὶ ἐκ τῶν σεσηπότων τῆς ὑπερβολικῆς φυτείας προϊόντων ἀναπτύσσονται διὰ τῆς ὑγρᾶς θερμότητος, καὶ ἐλαχίστην διαφορὰν δεικνυούσης ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως, τὰ σπέρματα ἐκεῖνα τοῦ πυρετοῦ, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ τοῦ Παναμᾶ (1850—1855) πολλῶν μυριάδων ἐργατῶν ἐπήνεγκον τὸν θάνατον. Ἡ χαμηλοτέρα θερμοκρασία, ἀλλ' ἐν διαστήματι δεκαετηρίδων σπανίως, ἅπαξ μόνον, κατὰ τὰς ψυχροτέρας νύκτας τῆς αὐχμηροτέρας ὥρας τοῦ ἔτους, ὑπολογίζεται ὅτι ἔφθασεν εἰς 14°, ἡ ὑψίστη εἰς 28° Ρ.

Ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ τῆς ῥαστώνης καὶ τοῦ πυρετοῦ ἡ ἐργασία, ἧς ἡ συμπλήρωσις ἐν Εὐρώπῃ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας ἠδύνατο νὰ ὑπολογισθῇ, ἐξαρτᾶται ἐκ ποικίλων περιστατικῶν. Ἐὰν δὲν εἶχεν οὕτω, βεβαίως ἐνωρίτερον θὰ συνεπλήρουν τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυχος. Ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β' τῆς Ἱσπανίας λέγεται ὅτι τὸ πρῶτον ἤρξατο τὸ σχέδιον, κατὰ τὸ 1830 ἀνέλαβεν αὐτὸ ἡ κυβέρνησις τῆς Κολομβίας, χωρὶς νὰ προαγάγῃ αὐτὸ οὐσιωδῶς. Πρῶτον τῷ 1875 προέβη σπουδαίως τὸ ἐν Παρισίοις *Διεθνὲς Γεωγραφικὸν Συνέδριον* εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ προέκρινε μεταξὺ ἑπτὰ λεπτομερῶς ἐξειργασμένων σχεδίων τὴν κατὰ τὸ παρὸν ἐνεργουμένην ἐργασίαν. Τέλος τῷ 1879 αὐτὸς ὁ γηραιὸς Δεσσὲψ μετέβη ἐπί τινας ἑβδομάδας εἰς Παναμᾶν, παρακολουθούντων καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων καὶ γεωμετρῶν, καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πολυπλόκων προκαταρκτικῶν ἐργασιῶν, τῆς οἰκοδομῆς χωρίων, νοσοκομείων καὶ σιδηρῶν τροχιῶν, ἤρξατο τῇ 11/23 Ἰανουαρίου 1882 μετὰ τῶν πρώτων διαρρήξεων τῶν βράχων ἡ τομή. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ τοῖς βορείοις Ἀμερικανοῖς ἀνήκων σιδηρόδρομος ἐκέκτητο τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς διώρυχος, ἐδέησεν ἵνα ἡ Ἑταιρεία τῆς Διώρυχος ἐξαγοράσῃ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ σιδηροδρόμου δι' ἀγορᾶς μεγάλης μοίρας μετοχῶν, ἐκτὸς τούτου ἐδέησε νὰ κατανικηθῇ ἡ ζηλοτυπία καὶ ἡ διπλωματικὴ ἀντενέργεια τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ ὅτε τέλος ἐκηρύχθη ἡ τελειωτικὴ ἀπόφασις περὶ τῆς τεχνικῆς διεξαγωγῆς, ἐδίσταζεν ἂν ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴν ἐπιχείρησιν ἢ νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν ἀντὶ τῶν αἰτηθέντων 512 ἑκατομμυρίων φράγκων τοῖς ἐργολάβοις Couvreux καὶ Hersent. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα μένει εἰσέτι ἄλυτον, εἰ καὶ ἤδη ἀσχολοῦνται 2,500 ἐργάται καὶ 400 μηχανικοὶ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς διώρυχος. Ὑπολογίζουσιν ὅτι μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔργου πρέπει νὰ ἐκτοπισθῶσιν 75 περίπου ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα βράχων καὶ χώματος, ὅτι ὅλη ἡ ἐπιχείρησις, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τόκων τῶν μετοχῶν, θέλει στοιχίσει 640 περίπου ἑκατομ. μάρκων, καὶ ὅτι τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς διώρυχος, ἂν ἐπὶ 5 ἑκατομμυρίων διελευσομένων τόννων ὁρισθῶσιν ἀνὰ 12 μάρκα δι' ἕκαστον τόννον, θὰ συμποσοῦται εἰς 60 ἑκατομμύρια μάρκων.

Ἡ κεντρικὴ διοίκησις διὰ τὰς τεχνικὰς ἐργασίας εὑρίσκεται ἐν Παναμᾷ, ἔνθα ἀνθ' ἑνὸς σχεδὸν ἑκατομμυρίου μάρκων ἠγόρασαν τὸ ἄλλοτέ ποτε *Μέγα Ξενοδοχεῖον*. Αἱ ἀποθῆκαι καὶ αἱ διὰ τὴν διάτρησιν τῶν ὀρέων κατοικίαι ἐργατῶν καὶ μηχανικῶν εἶνε ἐν Ἐμπεραδόρῃ· τὰ ὄρη ἐνταῦθα φθάνουσιν εἰς ὕψος 87 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· ἐν Καμβόᾳ εὑρίσκομεν ὁμοίας θέσεις διὰ τὴν κατασκευὴν ἐκείνου τοῦ γιγαντείου προχώματος, ὅπερ λέγεται ὅτι καὶ τὰς ἐπιφοβωτέρας τοῦ ποταμοῦ Σαγρὲς πλημμύρας καθίστησιν ἀβλαβεῖς, διότι τὰ ὕδατα θέλουσιν ὁδηγηθῇ ἀπὸ τοῦ Γατοὺν εἰς τὴν βαθέως κειμένην ἐλώδη ὁδὸν τοῦ Σαγρές. Τὸ ὅλον μῆκος τῆς διώρυχος θέλει εἶναι 73 χιλιομέτρων ἀπέναντι 164 τοιούτων τῆς τοῦ Σουέζ.

Οἱ ἐργάται εἰσὶ κατ' ἐλάσσονα μὲν μοῖραν Κολόμβιοι μιγάδες, κατὰ μείζονα δὲ δυτικοϊνδοὶ Μαῦροι, οἵτινες ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἡμερομισθίου ἀπὸ 1 - 1 1/2 πεσοῦ, (5 - 6 φράγκων) ἑλκυόμενοι, ἀγεληδόν, ἰδίως ἐκ τῆς Ἰαμαϊκῆς, προστρέχουσιν. Ἐπὶ τῆς ὡραίας ἐκείνης νήσου, καὶ διὰ τὴν ἄρσιν τῆς δουλείας καὶ διὰ τὴν μεγάλην εὐκολίαν, μεθ' ἧς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀποκτῶνται, ἐδημιουργήθη παράδοξός τις κατάστασις, διότι, τῶν γαιοκτημόνων μὴ διδόντων ἡμερομίσθιον ἀνώτερον τοῦ φράγκου, ἐργάται ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλάχιστοι τὸν ἀριθμὸν ἐργάζονται. Ἀλλ' εἶνε γνωστὸν καὶ τοῦτο, ὅτι πάντες οἱ ἠμιπεπολιτισμένοι λαοὶ ἐπὶ ξένου ἐδάφους μεταφυτευόμενοι, πολὺ δραστηριώτερον ἐργάζονται ἢ ἐν τῇ ἑαυτῶν διαμένοντες· καὶ οἱ ἐκ τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν Μαῦροι οὐδόλως θεωροῦσι τὰς ὀκτὼ ἐκείνας τῆς ἐργασίας ὥρας βαρυτέρας ἐκείνων, καθ' ἃς, ἐπιτηροῦντος τοῦ *Σαπάτζε*,—λειψάνου τῆς δουλείας—ἔσκαπτον τὴν γῆν. Μεταξὺ τῶν μηχανικῶν εὑρίσκομεν πολλοὺς Γάλλους, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐργασθῇ κατὰ τὴν τομὴν τοῦ Σουέζ, προσέτι βορείους Ἀμερικανούς, Ἄγγλους, Ἀλσατίους, ὑπηκόους τῆς Γαλλίας, Ἑλβετοὺς, Αὐστριακοὺς καὶ ἕνα Γερμανόν. Οἱ εὐρωπαῖοι ἐπιστάται λαμβάνουσι μισθὸν μεταξὺ 100 καὶ 150 πεσῶν (500 ἕως 700 φράγκων) οἱ συνήθεις μηχανικοὶ 125—250 πεσὰ καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν κτημάτων καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι μέχρι 400 καὶ 500 πεσῶν κατὰ μῆνα. Πολλοὶ μηχανικοί, ἰδίως Γάλλοι, ὑπέκυψαν εἰς τὸν πυρετὸν, ὅστις συνήθως κατὰ πρῶτον παρουσιάζεται ὡς τι μικσματικὸν νόσημα καὶ καταλήγει εἰς τὸν κίτρινον πυρετόν.

Ἀλλ' ὅσον βαρέα καὶ ἂν εἶνε τὰ ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τῆς τύχης κωλύματα ταῦτα, οὐδόλως ἐν τούτοις θέλουσιν ἰσχύσει νὰ κωλύσωσι τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διώρυχος. Αὕτη τοὐλάχιστον ἦτο ἡ ἐντύπωσις τοῦ γράψαντος τὴν παροῦσαν μελέτην, ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου ἐπανακάμπτων ἀπὸ τοῦ μεταξὺ τῶν Χιλαίων καὶ Περουβιανῶν πολέμου, ἀφιέρωσεν ἐξ ἑβδομάδων διαμονὴν πρὸς λεπτομερῆ παρατήρησιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἰσθμοῦ.

Ἰωακεὶμ Βλαβιανὸς.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΟΥ

Οἱ στίχοι.

Οἱ στίχοι 'ς τὴν πατρίδα μου εἶνε καθάριο μέλι,
'Απ' τὴν καρδιὰ βυζαίνονται, λουλούδι μυστικό,
Προσεκτικὰ φυλάγονται 'ς τῆς μνήμης τὴν κυψέλη,
Κι' εἶνε στολίδια τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης γιατρικό.
Οἱ στίχοι 'ς τὴν πατρίδα μου εἶνε καθάριο μέλι.

Ὅταν γλεντοῦμε ἀκούραστα τοῦ γάμου ταῖς ἡμέραις,
Κι' ἡ νύφη σέρνη τὸ χορὸ 'μπροστὰ καμαρωτή,
Μὲ στίχους τὴν παινεύουνε παρθέναις συμπεθέραις,
Καὶ ζωντανεύ' ἡ ὄρεξι καὶ ὁ χορὸς κρατεῖ
Ὅσῳ γλεντοῦμ' ἀκούραστα τοῦ γάμου ταῖς ἡμέραις,

Οἱ στίχοι, ὅταν ἡ πληγαῖς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν
'Σὲ μυρολόγι' ἀκούονται κατάμαυρα, βαρειὰ,
Μαζὴ ξεσχίζουν τὴν καρδιὰ καὶ τήνε βαλσαμώνουν
Καὶ φέρνουν μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὴν παρηγοριὰ
Οἱ στίχοι, ὅταν ἡ πληγαῖς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν.

Κάθε τρελλὴ πρωτοχρονιὰ, κάθε Χριστοῦ καὶ Φῶτα,
'Ημέραις γιὰ τὰ σπήτια μας χαρᾶς καὶ παιγνιδιῶν,
Τὸν ἐρχαμό τους φθάνουνε νὰ μᾶς μηνύσουν πρῶτα
Καὶ κελαϊδοῦν προβάλλοντας 'ς τὰ χείλη τῶν παιδιῶν
Χελιδονάκια οἱ στίχοι μας, κάθε Χριστοῦ καὶ Φῶτα.

'Σὰν ξημερώνη τ' ἄϊ Γιαννιοῦ, γιορτὴ τοῦ ριζικάρη,
Κάθουντ' ἡ νιαῖς ὀλόγυρα 'ς τ' ἀμίλητο νερὸ,
Κι' ἕνα στιχάκι θὰ ταῖς πῇ τῆς μοίρας των τὴ χάρι.
Στιχάκι πότε ὀλόγλυκο καὶ πότε ἀγκαθερὸ,
'Σὰν ξημερώνη τ' ἄϊ Γιαννιοῦ, γιορτὴ τοῦ ριζικάρη.

Ὅταν ἡ κόρη ἐργάζεται 'ς τὸ φτωχικὸ ἀργαλιό της
Καὶ τὴ σκοτίζη ἔξαφνα τοῦ κόπου ἡ συννεφιὰ,
Οἱ στίχοι ἀμέσως ἔρχονται 'ς ἕνα γνωστὸ σκοπό της
Καὶ 'ς τὴ δουλειά της δίνουνε καὶ φῶς καὶ συντροφιὰ,
Ὅταν ἡ κόρη ἐργάζεται 'ς τὸ φτωχικὸ ἀργαλιό της.

Οἱ στίχοι 'ς τὴν πατρίδα μου εἶνε καθάριο μέλι,
'Απ' τὴ καρδιὰ βυζαίνονται, λουλούδι μυστικό,
Προσεκτικὰ φυλάγονται 'ς τῆς μνήμης τὴν κυψέλη,
Κι' εἶνε στολίδια τῆς γιορτῆς, τῆς λύπης γιατρικό.
Οἱ στίχοι 'ς τὴν πατρίδα μου εἶνε καθάριο μέλι.

Κ. Παλαμᾶς.

ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ἀνὰ πᾶσαν ἑσπέραν, γράφει ὁ Γάλλος συγγραφεὺς **Edouard Charton**, ἀφ' οὗ ἀνακεφαλαιώσω τὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐπιτελεσθέντα, παρασκευάζω ἐν τῷ νῷ τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπιούσης, καὶ, ἐπειδὴ ἀπιστῶ εἰς τὴν μνήμην μου, γράφω αὐτό.

Τὴν πρωΐαν ἡ πρώτη μου φροντὶς εἶνε ν' ἀναγνώσω τὴν γραφεῖσαν σημείωσιν· συμπληρῶν δ' αὐτὴν, ἐὰν εἶνε ἀνάγκη, ταξιθετῶ τὰ χρέη καὶ τὰς ἀσχολίας, ἃς δι' ἐμαυτὸν προδιέγραψα.

Κατὰ κανόνα δ' ἀπαράβατον ἐν τῇ πρώτῃ κατατάσσω σειρᾷ τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν εἶνε δι' ἐμὲ τὸ μᾶλλον εὐάρεστον. Δὲν ἀφίεμαι νὰ ἐξαπατηθῶ ὑπό τινος φωνῆς ἐπιτηδείως λεγούσης μοι·—Ποίει ἀρχὴν ἀπ' ἐκείνου, ὅπερ σοὶ ἀρέσκει μᾶλλον· θὰ κάμῃς τὸ ἄλλο βραδύτερον· ὑπάρχει καιρός· θὰ μείνῃ ἐκεῖνο διὰ τὸ ἀπόγευμα ἢ διὰ τὴν ἑσπέραν.

—Ὄχι, ὄχι! δὲν σε ἀκούω, φωνὴ ἐπίβουλος. Σιώπα! Δὲν εἶμαι ὁ κύριος ἐμαυτοῦ καὶ ὁ σός;

Ἐν βίῳ τοσοῦτον ἐπησχολημένῳ, οἷος ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ἐμὸς, εἶνε σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ὁ ἑτοιμασθεὶς τῇ προτεραίᾳ κατάλογος, ἐρχομένης τῆς ἑσπέρας, δὲν θὰ εὑρεθῇ ἐντελῶς ἐξαντλημένος· μεταφέρω λοιπὸν τὰ ὑπολειφθέντα εἰς τὸν κατάλογον τῆς ἐπιούσης.

Ἔχω τὴν συνήθειαν — δι' ἣν πολλάκις συνεχάρην ἐμαυτῷ—ν' ἀναγινώσκω μετὰ προσοχῆς ὅσας λαμβάνω τὴν πρωΐαν ἐπιστολὰς, καὶ, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶνε δυνατὸν, ν' ἀπαντῶ ἀμέσως εἰς τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας, ἐὰν δὲν θά μοι ἀφαιρέσωσι πλείονα τοῦ διαθεσίμου χρόνον. Χάρις εἰς τὴν ἑτοιμότητα ταύτην εὑρίσκεταί τις οἰκειότερον καὶ ἀσφαλέστερον ἐν κοινωνίᾳ αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν μετὰ τῶν ἀνταποκριτῶν αὐτοῦ, αἱ γινόμεναι ἀπαντήσεις εἶνε δικαιότεραι καὶ μᾶλλον ἐξηκριβωμέναι, προσέτι δὲ καὶ μᾶλλον εὔκολοι ὡς γραφόμεναι οὕτως ὑπὸ τὴν ζῶσαν ἐντύπωσιν ἐκείνων, ἃ ἡμεῖς διελογίσθημεν καὶ ἠσθάνθημεν. Ὑπάρχει ἐν τούτοις προφύλαξίς τις ἀναγκαιοτάτη εἰς ὑπόμνησιν. Ἐὰν δηλ. ἡ ἀπάντησις ὑμῶν δὲν θὰ εἶνε εὐχάριστος ἢ ἐὰν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ δυσαρέσκειάν τινα λυπηρὰν, μὴ ἐξαποστείλητε τὴν ἐπιστολὴν εὐθὺς ὡς γράψητε αὐτήν. Κρατήσατε αὐτὴν ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρας ὥρας τοὐλάχιστον, ἀναγινώσκοντες δὲ τότε ἐκ νέου, ἢ θὰ μετριάσητε τὰς ἐκφράσεις, ἢ θὰ βεβαιωθῆτε καλλιον, ὅτι οὐδὲν πλέον τοῦ δέοντος ἐγράψατε. Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε πάντοτε εὔκολον· διότι ὅσῳ ὀλίγον καὶ ἂν συγκινηθῇ τις ἐκ τῆς ἀναγνώσεως μιᾶς ἐπιστολῆς, ἔχει ἀνυπομονησίαν τινὰ ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτήν. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἰσχύς τις θελήσεως.

Μόλις ἡμίσειαν ὥραν μοῦ ἀφαιρεῖ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἡμερησίας μου ἐφημερίδος· διότι πρέπει νὰ διατρέχῃ τις μίαν τοὐλάχιστον μανθάνει ἐν ὀλίγαις στιγμαῖς τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα νέα οὐχὶ τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Εὐρώπης μόνον, ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Εἶνε καθῆκον τοῦτο, διότι εἴμεθα οἱ πολῖται τοῦ σύμπαντος. Ἀντιπαρέρχομαι ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς πρώτης γραμμῆς ὅλα τὰ διηγήματα ἐγκλημάτων ἢ σκανδάλων ἰδιωτικοῦ βίου, τὰ ὁποῖα θά μοι ἦσαν δυσάρεστα μόνον, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὠφελείας. Τὰ μακρὰ ὅμως ἄρθρα, τὰ δυνάμενα πραγματικῶς νὰ διδάξωσιν, ἢ διεξέρχομαι ἀμέσως ἢ, ἐὰν εἶνε ἄξια νὰ μελετηθῶσιν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ προσεκτικῶς —ὅπερ δὲν συμβαίνει καθ' ἑκάστην — τίθημι κατὰ μέρος συνήθως διὰ νὰ προσθέσω αὐτὰ εἰς τὰ ἑσπερινά μου βιβλία.

Οὐδὲν εἶπον περὶ τῆς διαδοχῆς τῶν ἡμερησίων μου καθηκόντων. Ἕκαστος ἔχει τὰ ἑαυ-

τοῦ, καὶ διὰ τοὺς μὴ ὑπνώττοντας τὴν ἡμέραν σχεδὸν ὅσον καὶ τὴν νύκτα, ταῦτα εἶνε ὁ πίθος τῶν Δαναΐδων. Ἀλλὰ δὲν πρέπει διὰ τοῦτο ν' ἀναχαιτίζωμεν ἢ ν' ἀποθαρρύνωμεν ἡμᾶς αὐτούς.

Τὸ κατ' ἐμὲ, οὐδέποτε ἐφοβήθην μὴ καταστῶ ἔνοχος ἀργίας· τοῦτο θά μοι ἦτο ἀδύνατον. Ἀργός! ὅτε εὑρίσκονται περὶ ἐμὲ ἐπείγοντα ἀντικείμενα πρὸς ἐπασχόλησιν τοῦ πνεύματος καὶ κατ' αὐτὴν τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῶν τοῦ ἐπαγγέλματός μου χρεῶν! Ἐὰν συμβαίνῃ κατὰ σπανιωτάτην περίπτωσιν νὰ ὑπάρξῃ καταναγκαστικὴ στιγμῶν τινων διακοπὴ τοῦ ἔργου μου, πόσα κενὰ τῆς ἐκπαιδεύσεώς μου δὲν ἔχω τότε νὰ πληρώσω! Ἔπειτα δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν διάθεσίν μου πάντα τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος; Ἔχω ἐκεῖ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἐπὶ μιᾶς τῶν σειρῶν τῆς βιβλιοθήκης μου εἴκοσι περίπου τόμους, τοὺς ὁποίους θ' ἀναγνώσω μυριάκις, χωρὶς νὰ παύσω εὑρίσκων ἐν αὐτοῖς νέα ἀντικείμενα θαυμασμοῦ καὶ εὐγενῶν παρορμήσεων πρὸς τὰς ἰδέας τὰς μᾶλλον ἱκανὰς νὰ διατηρήσωσιν ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνέργειαν!

Ἐν Γαλαξίῳ. ΜΙΧΑΗΛ Α. ΒΙΕΤΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Εἰς στρατιωτικὸν ἰατρόν.

Καλὰ σκέπτεσαι, γιατρέ μου, καὶ δὲν βάζεις τὸ σκαθί σου.
Ἀρκετοὺς σκοτώνεις πάντα μόνο μὲ τὴ γιατρική σου.

ΑΛΕΞ. Κ. ΠΑΡΔΙΚΙΔΗΣ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἐν τινι συναναστροφῇ ἀνωμολόγουν οἱ παρόντες τὴν εὐφυΐαν καὶ ζωηρότητα τοῦ πνεύματος παιδίου τινός. Εἰς τῶν παρισταμένων, ἐκ τῶν ἐπαγγελλομένων τὸν σοφὸν καὶ ἐμβριθῆ, ἀπεφήνατο τότε δογματικῶς ὅτι τὰ παιδία ὅσον πολὺ πνεῦμα ἔχουσιν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἡλικίᾳ, τόσον ὀλίγον διατηροῦσιν ὅταν γείνωσιν ὥριμοι ἄνδρες.— Τότε λοιπὸν, ἀπήντησεν ἀμέσως τὸ παιδίον, καὶ τοῦ λόγου σας θὰ εἴχατε πολὺ πνεῦμα ὅταν εἴσθε παιδὶ ἀκόμη.

* * *

Εἰς τῶν βασιλικῶν πριγκίπων τῆς Γαλλίας εἶχεν ἐρυθρὸν τὸ γένειον. Ἡμέραν τινὰ θέλων νὰ πειράξῃ τὸν γελωτοποιόν του ἐρωτᾷ αὐτὸν διατί δὲν εἶχε γένειον.— Νὰ σᾶς 'πῶ τὸν λόγον, ὑψηλότατε, ἀπεκρίθη οὗτος. Ὅταν ὁ Θεὸς ἐμοίραζεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ γένεια, ἐγὼ ἐπαρουσιάσθην ἀργὰ διὰ νὰ πάρω τὰ 'δικά μου, ὅτε πλέον δὲν τοῦ ἔμεναν παρὰ μόνον κόκκινα· καὶ ἐπροτίμησα νὰ μὴ πάρω καθόλου.

* * *

Διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς συνόδου, ὁ βουλευτὴς Μ* κατά τινα συνεδρίασιν ἄφῆκε τὴν συνήθη θέσιν του καὶ κατέλαβεν ἄλλην, ἣν κατεῖχε πάντοτε ὁ συνάδελφός του Π*, πρὸς ὃν δὲν ἠσθάνετο πολλὴν στοργήν.— Αὐτὴ ἡ θέσις, λέγει ὁ Μ* μεγαλοφώνως ἵν' ἀκουσθῇ, χωρὶς ἄλλο θὰ μὲ κάμῃ νὰ 'πῶ πολλαῖς ἀνοησίαις.— Ἐξακολούθει λοιπὸν, ἀποκρίνεται ὁ Π*, ἔκαμες καλὴν ἀρχήν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ὁ ἀστὴρ τῶν μεγάλων ψυχῶν ἀνατέλλει ἅμα δύσῃ ὁ ἥλιος τῆς εὐτυχίας των.

Ὁ παραπονούμενος ὅτι εἶνε παίγνιον τῆς τύχης ὁμολογεῖ ὅτι εἶνε πολὺ ἐλαφρός.

Εἰμπορεῖς νὰ ἀποκρύψῃς ἀπὸ τὴν γυναῖκα τὰ πάντα, καὶ τὸ μῖσος ἔτι... τὸν ἔρωτα οὐδέποτε.

Ὅταν ἐγεννήθην ἔκλαυσα, ἑκάστη δ' ἡμέρα τῆς ζωῆς μου μοὶ ἐξηγεῖ τὴν αἰτίαν. (Ἱσπανικὴ παροιμία).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ ἐπισημότατος τῶν ἰατρῶν εἰς τὰ βόρεια τῆς Κίνας εἶνε γυνὴ Ἀγγλίς, ἡ μὶς Χόβαρδ. Ἡ νεᾶνις αὕτη θεραπεύει νῦν ἐν Τὶν-τσὶν τὴν κόμησσαν Λὶ,σόζυγον τοῦ τοπάρχου Λι-Χούγκ-Τσάγκ. Δὲν εἶνε δὲ ἡ μὶς Χόβαρδ ἡ μόνη διπλωματοῦχος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Μετὰ πολλῶν συναδέλφων τῆς αὐτῆς ἐθνικότητος, τοῦ αὐτοῦ φύλου καὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ διευθύνει ἐν Τιεν-Τσὶν δύο νοσοκομεῖα πλήρη ἀσθενῶν, ὧν πολλοὶ πάσχουσι νόσους ἀγνώστους ἔτι ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ Κινέζοι, εἴτε πτωχοὶ εἴτε πλούσιοι, ἐκζητοῦσι τὴν θεραπείαν τῆς μὶς Χόβαρδ, ἥτις λέγεται ὅτι εἶνε ὡραιοτάτη. Ἡ μὶς Χόβαρδ καὶ αἱ συνάδελφοι αὐτῆς τοσούτῳ μᾶλλόν εἰσιν ἀξιέπαινοι καθόσον οἱ συμπατριῶται τοῦ Κομφουκίου δὲν διαπρέπουσιν ἐπὶ εὐγνωμοσύνῃ, ἡ δὲ ἀνάμνησις τῆς ἀνάνδρου σφαγῆς τῶν *ἀδελφῶν* τοῦ *Ἐλέους* ἐν τοῖς νοσοκομείοις αὐτῆς τῆς πόλεως Τιεν-Τσὶν οὐδαμῶς ἐξηλείφθη εἰσέτι.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ «ΚΟΙΝΗΝΗΣ» ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ.